

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Lucie Reková

Pedagogika – sociální práce

Role rodičů ve vývoji dítěte v době po rozvodu manželství

Olomouc 2015

vedoucí práce: Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pod vedením
Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph.D.. K práci jsem použila literaturu a zdroje uvedené v seznamu
použitých zdrojů.

V Hranicích dne .....

.....

Bc. Lucie Reková

Poděkování

Děkuji Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph.D. za trpělivost, pomoc, rady a odborné vedení diplomové práce. Chci poděkovat respondentům, kteří se účastnili výzkumného šetření, své rodině a přátelům za trpělivost a podporu, bez které bych studium a psaní diplomové práce nezvládla.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Lucie Reková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pítnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Role rodičů ve vývoji dítěte v době po rozvodu manželství
Název v angličtině:	The role of parents in child development in the period after a divorce
Anotace práce:	Práce se zaměřuje na odbornou terminologii týkající se vývoje dítěte po rozvodu manželství, zabývá se historickým vývojem rodičovských rolí, orgánem sociálně-právní ochrany dětí, jeho úlohou při rozpadu manželství, a rolí rodičů po rozvodu, tedy rolí matky a otce po rozvodu. Hlavním cílem práce je nastínit proměny rolí rodičů v péči o dítě po rozvodu manželství a prostřednictvím výzkumného šetření zkoumat úroveň spolupráce rodičů v rámci výchovy dítěte po rozvodu manželství, vliv na jeho další vývoj. V práci byl zvolen kvalitativní výzkum, bylo realizováno šest rozhovorů s rozvedenými rodiči a jeden rozhovor se sociální pracovnící.
Klíčová slova:	Sociální práce, rodina, rozchod, nesezdané soužití, rozvod, rodina žijící odděleně, Zákon o sociálních službách, Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, metody sociální práce, prevence, sociální služby, poradenství.

Anotace v angličtině:	<p>The work focuses on the professional terminology related to the development of a child after divorce, it deals with the historical development of parental roles, authority child protection, its role in the disintegration of marriage and the role of parents after divorce, therefore the roles of mother and father after the divorce. The main objective is to outline the transformation of the role of parents in the care of children after divorce, and through research to examine the parents' level of cooperation in the context of raising the child after divorce, influence on its further development. The work was chosen qualitative research was carried out six interviews with divorced parents and an interview with a social worker.</p>
Klíčová slova v angličtině:	<p>Social work, family breakup, cohabitation, divorce, familyliving apart, Social Services Act, Act on Child protection, methods of social work, prevention, social services, counseling.</p>
Přílohy vázané v práci:	<p>PŘÍLOHA č. 1 Struktura otázek pro respondenty č. 1 - 6 a respondentů č. 7</p> <p>PŘÍLOHA č. 2 Rozhovory s rozvedenými manželi, respondent č. 1 a respondent č. 2</p> <p>PŘÍLOHA č. 3 Rozhovory s rozvedenými manželi, respondent č. 3 a respondent č. 4</p> <p>PŘÍLOHA č. 4 Rozhovory s rozvedenými manželi, respondent č. 5 a respondent č. 6</p> <p>PŘÍLOHA č. 5 Rozhovor se sociální pracovnící orgánu sociálně-právní ochrany dětí Hranice, respondent č. 7</p>
Rozsah práce:	<p>68 s. bez příloh</p>
Jazyk práce:	<p>Čeština.</p>

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 ODBORNÁ TERMINOLOGIE	9
2 HISTORICKÉ PROMĚNY RODIČOVSKÝCH ROLÍ.....	29
2.1 Etapizace proměn rodičovských rolí	29
2.2 Matka a otec jako fungující rodiče	32
2.3 Matka jako rodič.....	34
2.4 Otec jako rodič.....	35
3 ÚLOHA ORGÁNU SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ PŘI ROZPADU RODINY	38
3.1 Rozchod rodičů.....	39
3.2 Dítě a jeho ochrana	41
3.3 Svěření do péče.....	43
3.4 Role rodičů v období po rozvodu	43
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	52
4.1 Stanovení cílů	52
4.2 Organizace výzkumu	53
4.3 Vlastní výzkumné šetření	55
4.4 Závěr výzkumného šetření	58
ZÁVĚR.....	60
SEZNAM ZKRATEK	62
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	63
SEZNAM PŘÍLOH	68

ÚVOD

Téma diplomové práce Role rodičů ve vývoji dítěte v době po rozvodu manželství jsem si zvolila, jelikož jsem na orgánu sociálně právní ochrany dětí absolvovala dlouhodobou souvislou praxi. Velmi mě zaujalo jednání s různými typy klientů, pomoc rodinám s dětmi, které ji potřebují a snaží se nabízenou pomoc využít ke zlepšení své situace. Velký dojem na mě zanechala soudní jednání a návštěvy různých zařízení, hlavně kojeneckého ústavu. Představovala bych si uplatnit své vzdělání v tomto oboru.

Hlavním cílem práce je nastínit proměny rolí rodičů v péči o dítě po rozvodu manželství a prostřednictvím výzkumného šetření zkoumat úroveň spolupráce rodičů v rámci výchovy dítěte po rozvodu manželství, vliv na jeho další vývoj.

Naplnění hlavního cíle dosáhneme prostřednictvím **dílčích cílů**:

- charakterizovat roli matky a otce v rámci rodiny,
- popsat úlohu orgánu sociálně-právní ochrany dětí,
- identifikovat, jak vnímá rodič péči druhého rodiče,
- poukázat na úskalí, která se vyskytují v době po rozvodu,
- zhodnotit zkušenosti sociální pracovníce orgánu sociálně-právní ochrany dětí ze své praxe s péčí matky, otce či střídavou péčí.

Práce se dělí na část teoretickou, která má čtyři kapitoly, a empirickou. V teoretické části v první kapitole definuji odbornou terminologii, kterou užívám v souvislosti s tématem práce. Ve druhé kapitole uvádím historické proměny rodičovských rolí z toho důvodu, abych poukázala, jak se změnilo vnímání vlivu rodičů na děti, navazují rolemi rodičů, poruchami funkcí rodiny, a poté se zabývám jednotlivými rolemi, tedy rolí matky a otce. Třetí kapitola popisuje činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí s cílovou skupinou, kde se zabývám rodinou a dítětem při rozpadu rodiny, orgánem sociálně-právní ochrany dětí na obecním úřadu obce s rozšířenou působností, svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů a ochranou dítěte. Čtvrtá kapitola se zabývá rolemi matky a otce po rozvodu. V empirické části byl zvolen kvalitativní výzkum. Prostřednictvím kvalitativního výzkumu zkoumáme jevy a problémy v originálním prostředí. Cílem je seznámit se se skutečným stavem jevů a problémů založených na hlubokých datech a konkrétním vztahu mezi výzkumníkem a respondenty (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 17). Bylo realizováno 7 rozhovorů, 6 rozhovorů

s rozvedenými rodiči a 1 rozhovor se sociální pracovnící orgánu sociálně-právní ochrany dětí v Hranicích.

Vybranou problematikou se v České republice zabývá například Oldřich Matoušek, Hana Pazlarová, Irena Sobotková, Ivo Možný, Zdeněk Matějček, Zdeněk Dytrych, Tomáš Novák, Bohumila Průchová, Marie Vágnerová, Ilona Špaňhelová, Ivan Úlehla. V zahraničí se mezi autory řadí například Virginia Satir, Michele Baldwin, Verena Kast, Billy Pughe, Terry Philpot, Richard Warshak, Luigi Zoja.

1 ODBORNÁ TERMINOLOGIE

Diplomová práce se zaměřuje na roli rodičů ve vývoji dítěte v době po rozvodu manželství, proto je důležité vysvětlit pojmy související s tématem práce.

Rodinná politika státu

Rodinná politika v sobě obsahuje aktivity a opatření, které mají podpořit rodinu. Jde o politiku průřezovou, takže zasahuje do bydlení, školství, zdravotnictví, infrastruktury, ale i do soukromí. Rodinná politika podporuje rodinu v plnění jejích funkcí, nepřebírá role rodiny, nezasahuje do života rodiny, ani do sociálních rolí rodiny apod. (srov. http://www.mpsv.cz/files/clanky/6778/Rodinna_politika.pdf).

Do rodinné politiky MATOUŠEK (2003, s. 187-188) zahrnuje veškerá politická opatření, jejichž úkolem je podporovat rodinu, je součástí veřejné politiky. Rodinná politika v Evropě se liší v tom, že např. Německo, Rakousko podporují tradiční rodinu a manželství, ale např. Skandinávie uznává jakoukoli formu společenství zajišťující výchovu dětí.

V České republice mezi cíle rodinné politiky, dle NÁRODNÍ KONCEPCE RODINNÉ POLITIKY (2005, s. 9), patří vytvořit příznivé prostředí pro rodinu na poli správním i politickém, podporovat funkčnost a stálost rodin, vychovávat k partnerství, odpovědnému rodičovství, manželství, ekonomicky a sociálně podporovat rodiny s dětmi, rozvíjet výzkum a koordinaci ve všech sektorech souvisejících s rodinou (komerční, občanský, média, veřejnost). Mezi specifické cíle řadíme, že rodina může mít děti, kolik si přeje, v době, kterou si zvolí, minimalizovat nerovnosti mezi rodinami, pomoci rodinám zvládnout nároky pracovní a rodinné. Pomocí dílčích cílů dospějeme k cíli, kterým je dle NÁRODNÍ KONCEPCE RODINNÉ POLITIKY (2005, s. 9): *“Vytvořit všestranně příznivější společenské klima a podmínky pro rodinu, umožňující lidem realizovat vlastní životní strategie v naplňování partnerských a rodičovských plánů. Respektovat přitom diferencované zájmy a potřeby různých rodinných typů a členů rodin.,,*

Z hlediska rodinné politiky rozlišujeme dva typy služeb pro rodinu:

Sociální služby pro rodinu, jež mají pomoci rodině jako celku v situaci, kterou nemohou zvládnout vlastními silami, a služby orientující se na podporu fungující rodiny. Služby na podporu fungující rodiny zahrnují navíc služby na podporu péče o dítě, služby na podporu funkce rodiny a její soudržnosti a vedení domácnosti. Dále může být rodina podpořena nepřímo např. výchovnými, osvětovými, volnočasovými a jinými aktivitami (srov. http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf).

Další pomoc ze strany státu je poskytování finanční. Rozlišujeme rodinné dávky, daňovou oblast, podporu bydlení. Rodinné dávky pomáhají rodině s dítětem v jeho raném věku. Ženy, jež mají pracovní poměr, mohou využít z nemocenského pojištění dávku, která je jim hrazena při mateřské dovolené (tzv. peněžitá pomoc v mateřství), dále mohou být ženy převedeny na jinou práci kvůli těhotenství a mateřství. Pokud v důsledku převedení dosahuje žena nižšího započitatelného příjmu, než na dosavadním pracovním místě, je ženě opět vyplacena dávka z nemocenského pojištění, která dorovná příjem před převedením na jinou práci (tzv. vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství). Pokud je žena z důvodu rizikového těhotenství uznána ošetřujícím lékařem práce neschopnou, pobírá při splnění zákonem stanovených podmínek nemocenskou dávku (srov. http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf).

Nemocenské pojištění zahrnuje i pomoc při ošetřování člena rodiny, tzv. ošetřovné. Ošetřovné pobírá zaměstnanec, pokud se stará o nemocného člena rodiny a nemůže v důsledku toho pracovat nebo pečuje o zdravé dítě do 10 let, jelikož zařízení (školské, dětské), které dítě navštěvuje, bylo zavřeno, dítě je v karanténě či osoba jinak pečující onemocněla. Dávku lze pobírat až 9 kalendářních dní, ale pokud jde o osamělého rodiče s dítětem do 16 let školou povinného, lze pobírat dávku až 16 dní (srov. <http://www.mpsv.cz/cs/7#dsnp>). Dávka porodného a rodičovský příspěvek jsou zahrnuty do státní sociální podpory.

Státní sociální podpora je definována zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Na základě tohoto zákona se poskytují dávky jako přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení, porodné, pohřebné (srov. <http://www.mpsv.cz/cs/2>).

Přídavek na dítě se poskytuje rodinám s dětmi do 2,4 násobku životního minima rodiny a je odstupňován dle věku dítěte (do 6 let – 500 Kč, 6 – 15 let – 610 Kč, 15 – 26 let – 700 Kč). Nárok na rodičovský příspěvek vzniká rodiči, který o nejmladší dítě pečuje osobně a celodenně, ve výši 220 000 Kč až do 4 let dítěte. Dalším příspěvkem pro rodiny je příspěvek na bydlení, kdy rodinám je přispíváno na náklady spojené s bydlením. Nárok má vlastník či nájemce bytu hlášený v bytě k trvalému pobytu, pokud 30% příjmů rodiny nepostačuje k úhradě nákladů na bydlení a 30% příjmů rodiny je menší než normativní náklady dle zákona (v Praze jde vždy o 35%). Porodné je jednorázová dávka pro rodinu, jejíž příjmy jsou, v kalendářním čtvrtletí, které předcházelo narození dítěte, nižší než 2,7 násobek životního minima rodiny. Porodné je vyplácí na první dítě 13 000 Kč a na druhé dítě 10 000 Kč. Pokud se narodí dvě a více dětí zároveň činí porodné 19 500 Kč. Poslední dávkou je pohřebné, jež činí 5000 Kč pro osobu, jež uskuteční pohřeb pro nezaopatřené dítě nebo osobě, jež byla rodičem nezaopatřeného dítěte. Zemřelá osoba musí mít v den úmrtí trvalý pobyt na území České republiky (srov. <http://www.mpsv.cz/cs/2#dsp>).

Pomoc ze strany státu je finanční, jelikož neúplné rodiny trpí převážně po stránce ekonomické. Podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, jsou poskytovány rodičovský příspěvek a přídavek na dítě. Dávky mají pokrýt náklady na výživu a ostatní základní osobní potřeby dětí a rodin. *Rodičovský příspěvek* je sociální dávka vyrovnávající výpadek příjmu z výdělečné činnosti, kdy rodič plně či částečně pečuje o malé dítě. Dávka může být vyplácena nejdéle do čtyř let věku dítěte. Jde o částku 3 800 Kč měsíčně. *Přídavek na dítě* je testovaná dávka, přiznání závisí na příjmu rodiny. Nárok na dávku vzniká nezaopatřenému dítěti, jestliže rozhodný příjem v rodině nepřevyšuje 2,4 násobek životního minima rodiny. *Příjem rodiny* se zkoumá za kalendářní rok zpětně. Výše příspěvku za měsíc záleží na věku dítěte (500 Kč - do 6 let, 610 Kč – od 6 do 15 let, 700 Kč – od 15 do 26 let). Za rodinu se považují nezletilé nezaopatřené děti, rodiče, u kterých se nezkoumá, jestli spolu žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby. Pokud jsou rodiče rozvedeni, pak se s nezletilým nezaopatřeným dítětem posuzuje rodič, jež má dítě v péči. Nyní je velmi vysoké množství rodičů, jež se rozešli, a nebyli sezdáni. V tomto případě se přestane přihlížet k druhému rodiči, a lze-li prokázat, že spolu rodiče nežijí, a to ve lhůtě tří měsíců. Pokud neúplné rodině nestačí dávky státní sociální podpory k zajištění základních životních potřeb, mohou dostat navíc finanční pomoc v rámci systému sociální pomoci prostřednictvím dávek pomoci v hmotné nouzi (srov. <http://www.socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=2&clanek=238>).

O státní sociální podpoře MATOUŠEK (2003, s. 227) uvádí, že jde o podporu rodin a jednotlivců, jež je vyplácena státem. Státní sociální podpora se vyplácí rodinám, jejichž příjem nestačí na finanční pokrytí nákladů na stravu a základní potřeby. U žadatele je pro výplatu dávek státní sociální podpory, sledován příjem, a ten je porovnán s životním minimem.

Pokud nestačí k zabezpečení rodiny státní sociální podpora, lze využít i dávek ze systému hmotné nouze. **Systém pomoci v hmotné nouzi** upravují zákony č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů a č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů. Dávkami jsou příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc. Příspěvek na živobytí se poskytuje osobě, pokud po odečtení nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí. Doplatek na bydlení slouží k úhradě nákladů spojených s bydlením, pokud příjmy rodiny ani příspěvek na bydlení ze státní sociální podpory nestačí. Částka je stanovena ve výši, aby po zaplacení nákladů na bydlení rodině zůstala částka na živobytí. Mimořádná okamžitá pomoc je poskytnuta v situacích, jež vyžadují okamžité řešení. Jsou to situace, kdy může neposkytnutím osobě či rodině hrozit újma na zdraví, jsou postiženi pořádnou událostí, nemají peníze na zaplacení jednorázového výdaje, k nákupu či opravě věci dlouhodobé potřeby, mají nedostatek peněz na úhradu školní, zájmové činnosti dětí a na činnosti vztahující se k sociálně-právní ochraně dětí, jsou ohroženy sociálním vyloučením. Životní minimum jednotlivce činí 3 410 Kč, pokud jde o první osobu v domácnosti je životní minimum 3 140 Kč, další osoba má životní minimum 2 830 Kč. Dítě do 6 let – 1 740 Kč, 6 – 15 let – 2 140 Kč, 15 – 26 let – 2 450 Kč. Existenční minimum je 2 200 Kč (srov. <http://www.mpsv.cz/cs/5>).

Jedním z dalších příspěvků pomáhajících rodinám je **příspěvek na péči**. Příspěvek na péči je definován v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů a v prováděcí vyhlášce č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. Příspěvek se poskytuje osobě, jež je závislá na péči jiné fyzické osoby. Stát se spoluúčastní na zajištění sociálních služeb nebo jiné formě pomoci podle zákona o sociálních službách při zvládnutí základních životních potřeb. Z příspěvku na péči mohou osoby hradit pomoc, kterou poskytuje buď osoba blízká, asistent sociální péče, registrovaný poskytovatel sociálních služeb, dětský domov nebo speciální lůžkové zdravotnické zařízení hospicového typu, a to dle jejich uvážení (srov. <http://www.mpsv.cz/cs/8#pp>).

Nárok na příspěvek na péči má osoba starší 1 roku, která je kvůli dlouhodobě nepříznivému zdravotnímu stavu závislá na pomoci jiné fyzické osoby při zvládnání základních životních potřeb v rozsahu stanoveném stupněm závislosti dle kritérií stanovených v zákoně. Stupeň závislosti se posuzuje podle počtu základních životních potřeb, které osoba není schopna sama zvládat z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu. Do základních životních potřeb, jež má osoba sama zvládnout se zahrnuje mobilita, orientace, komunikace, stravování, oblékání a obouvání, tělesná hygiena, výkon fyziologické potřeby, péče o zdraví, osobní aktivity a péče o domácnost (neposuzujeme u osob do 18 let). Životní potřeby a jejich hodnocení se provádí v přirozeném prostředí osoby. Výše příspěvku záleží na věku a stupni závislosti osoby. Výše příspěvku osoby do 18 let činí v I. stupni - 3 000 Kč, ve II. stupni - 6 000 Kč, ve III. stupni - 9 000 Kč, ve IV. stupni - 12 000 Kč. Osoba starší 18 let dostává příspěvek v I. stupni – 800 Kč, II. stupni – 4 000 Kč, III. stupni – 8 000 Kč, IV. stupni – 12 000 Kč. Žádost o příspěvek se podává na kontaktním pracovišti krajské pobočky úřadu práce dle trvalého pobytu žadatele. Krajská pobočka úřadu práce provede sociální šetření, o kterém informuje okresní správu sociálního zabezpečení. Okresní správa sociálního zabezpečení rozhoduje o stupni závislosti dle zdravotního stavu, sociálního šetření, z potřeb osoby, dále i z výsledků funkčních vyšetření a výsledků vlastního vyšetření posuzujícího lékaře. Následně krajská pobočka úřadu práce vydá rozhodnutí o příspěvku, proti němu se lze odvolat, o odvolání rozhodne ministerstvo práce a sociálních věcí (srov. <http://www.mpsv.cz/cs/8#pp>).

K tomu, abychom mohli objasnit další pojmy související s obsahem práce, musíme uvést pojem nejdůležitější, a tím je **rodina**. MATOUŠEK (2003, s. 181-194) hovoří o rodině jako o skupině lidí spojené pokrevním příbuzenstvím či právními svazky jako jsou adopce, sňatek. Rozlišujeme rodiny nukleární neboli rodiny dvougenerační, rozšířené, zahrnující více než dvě generace, orientační, rodina, do níž se jedinec narodí, prokreační neboli rodina, kterou jedinec založí sňatkem nebo zplozením dětí. Hlavními funkcemi rodiny jsou výchova a emocionální podpora. Důsledkem rostoucího počtu rozvodů, matek vychovávajících dítě bez manžela, klesajícího počtu dětí v rodině či zvýšením počtu bezdětných rodin, aj. trendů, se v systému sociálního zabezpečení ČR hovoří o rodině jako o soužití rodičů a nezaopatřených dětí.

V zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, je stanoveno, že „rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany,“ není zde obsažena přesná definice rodiny. Zákon stále vychází z principu, že cílem manželství je založení rodiny, v tomto případě se v zákoně hovoří o „rodinném společenství“ či „rodinné domácnosti“.

Abychom se dostali k vzniku rodiny, musíme si definovat pojmy **sňatek a manželství**. Sňatek je dle MATOUŠKA (2003, s. 204) situace, kdy muž a žena spolu rituálně vstoupí do manželského svazku. V dnešní době jde o právní úkon, kdy musí být splněny určité předpoklady týkající se osobní způsobilosti k manželství a sňatečného prohlášení provedeného před příslušným úřadem. Sňatky rozlišujeme církevní a civilní. Je zaznamenán ústup od patriarchálního konceptu manželství, vyznačuje se rozdělením domácích prací, peněz i sexusu. Nyní je dávana přednost demokratickému manželství, ve kterém je kladen důraz na věrnost, porozumění a snášenlivost.

Rodina vzniká uzavřením **manželství**, jež je definováno dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, jako trvalý svazek muže a ženy, jehož účelem je založení rodiny, řádná výchova potomků, vzájemná podpora a pomoc.

MATOUŠEK (2003, s. 104) uvádí, že manželství je vztah mezi mužem a ženou legitimovaný náboženstvím či právem. Cílem manželství je založit rodinu a vychovat děti. V ČR může být manželství uzavřeno jen zletilými osobami. Pokud chce manželství uzavřít osoba nezletilá, musí mít povolení soudu. Nezletilci musí být více než 16 let a rozhodnutím soudu nabude práv a povinností jako zletilá osoba. U soudu jsou přítomni také zákonní zástupci nezletilé osoby. Manželství může zaniknout rozvodem nebo úmrtím. V současnosti v ČR roste počet nesezdaných soužití.

Vzhledem k soudobému trendu, nemusí rodina vzniknout jen manželstvím. Máme mnoho rodin žijících tzv. na hromádce, v nesezdaném soužití. MATOUŠEK (2003, s. 122-123) definuje **nesezdané soužití** jako vztah mezi mužem a ženou, jež není legitimován sňatkem.

Od 90. let 20. století došlo v České republice k rozšíření nesezdaného soužití. Nyní převažují trendy jako pokles sňatečnosti, vysoká rozvodovost, zvýšil se věk vstupu do prvního manželství. Zatímco v roce 1991 preferovali nesezdané soužití rozvedení partneři středního věku, nyní žijí dle výsledků sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011 v nesezdaném soužití stále mladší lidé. V roce 1991 byl ve věku 15 – 29 let zjištěn nejmenší počet

nesezdaných soužití, naopak největší výskyt byl ve věku 40 – 49 let. V roce 2001 se věk začíná snižovat, v roce 2011 jsou nesezdaná soužití s osobou v čele ve věku 25 – 34 let, počet těchto soužití je za posledních dvacet let více jak pětkrát vyšší (srov. [http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/F6001BB0F3/\\$File/170227-14.pdf](http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/F6001BB0F3/$File/170227-14.pdf)).

Vzhledem k výše uvedeným pojům uvedeme i sociálně právní ochranu dětí. **Sociálně-právní ochrana dětí** bývá zabezpečena pomocí zákonů č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a pomocí zákona č. 140/1961Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. Osobám v nepříznivé sociální situaci je zajištěna pomoc a podpora prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči dle zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, vyhláškou č. 505/2006 Sb., pomocí níž se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Dále je osobám v nepříznivé sociální situaci poskytnuta pomoc a poradenství k zajištění základních životních podmínek v hmotné nouzi dle zákona č.110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, zákona č.111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, vyhláškou č. 504/2006 Sb., která provádí vybraná ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi (srov. <http://www.mesto-hranice.cz/cs/pro-obcany/mestsky-urad/odbory-uradu/odbor-skolstvi-kultury-telovychovy-a-cest-ruchu.html>).

Oddělení sociálně právní ochrany dětí a sociální péče uskutečňuje a zabezpečuje sociální péči v samostatné a přenesené působnosti podle zákona č.100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, zákona č.114/1988 o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, vyhl. č.182/1991 Sb., MPSV ČR, kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon ČNR o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 500/2004 Sb., o správním řízení, ve znění pozdějších předpisů (srov. <http://www.mesto-hranice.cz/cs/pro-obcany/mestsky-urad/odbory-uradu/odbor-skolstvi-kultury-telovychovy-a-cest-ruchu.html>).

Všechny orgány zajišťující sociálně-právní ochranu dětí vyjmenovává zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, mezi tyto orgány patří krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdní úřady; ustanovení tohoto zákona o obecních úřadech se vztahují i na újezdní úřady, ministerstvo, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, Úřad práce České republiky - krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu (dále jen „krajská pobočka Úřadu práce“), obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí, další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny.

Dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, podle druhé části v § 6 se sociálně-právní ochrana zajímá o děti,

a) jejichž rodiče

1. zemřeli,

2. neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nebo

3. nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti;

b) které byly svěřeny do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy;

c) které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;

d) které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;

e) na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;

f) které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;

g) které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;

h) které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, a které se na území České republiky nacházejí bez doprovodu rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu;

pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí“.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, uvádí, že každý občan má právo upozornit na závadné chování dětí jejich rodiče, a zároveň má každý občan právo upozornit orgán sociálně-právní ochrany na porušení povinností nebo zneužití práv vztahující se k rodičovské odpovědnosti, na pravdu, že rodiče nemohou zajistit povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti, nebo na věci uvedené v § 6 písm. b) až h) (viz výše).

Hlavním **cílem orgánu sociálně-právní ochrany dětí**, dle NOVÁKA A PRŮCHOVÉ (2007, s. 86-87), je chránit zájmy dítěte, jeho příznivý vývoj, řádná výchova, ochrana jeho oprávněných zájmů (včetně ochrany jmění), směřuje k obnově narušených funkcí rodiny. Dítě má právo, dle Úmluvy o právech dítěte, na pravidelně se opakující osobní kontakty s oběma rodiči. K omezení může dojít, pokud rodič ohrožuje fyzický či psychosociální vývoj dítěte. Sociální pracovník se snaží pohlížet na vzniklou situaci očima dítěte a pokouší se napravit konfliktní situace. Sociální pracovník může pohovořit s rodiči o tom, aby dodržovali mezi sebou vzájemné dohody, dobré mravy a soudní rozhodnutí. Výkonem činnosti se zabývají krajské úřady, obecní úřady s rozšířenou působností, obecní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

Zákon č. 359/99 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů poukazuje na skutečnost, že cílem sociálně – právní ochrany dětí je zájem o blaho dítěte, dále ochrana rodičovství a rodiny, současně také vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Nesmí být opomenuto širší sociální prostředí dítěte.

V zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů jsou jako **zařízení sociálně-právní ochrany** definována zařízení odborného poradenství pro péči o děti, zařízení sociálně výchovné činnosti, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, výchovně rekreační tábory pro děti. Zákon stanovuje, že zařízení mohou zřizovat fyzické osoby, právnické osoby, obce a kraje v samostatné působnosti na základě pověření k výkonu sociálně-právní ochrany podle podmínek uvedených zákonem.

Služby pro rodiny s dětmi, např. terapie a poradny, mají pomoci k **sanaci rodiny**, kterou definuje MATOUŠEK (2003, s. 196) jako podporování rodiny v jejím fungování, opakem je vyčleňování jedinců z rodiny. Sanace rodiny je první volba v případech domácího násilí či ohrožení dítěte v rodině. Sanace rodiny může mít různé formy.

V programu sanace rodiny jsou zapojeni zaškolení dobrovolníci, kteří rodině pomáhají s výchovou a chodem domácnosti. Programy jsou poskytovány jak dobrovolníky,

tak i profesionály, kteří se zapojují v situacích, kdy dobrovolník již není kompetentní (Matoušek, 2011, s. 94). Kromě výše uvedených služeb pro rodinu, nalezneme v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, instituce, jež nabízejí pomoc nejen rodinám.

Další instituce zabývající se problematikou nalezneme v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů a v prováděcí vyhlášce č. 505/2006 Sb. dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, dělíme sociální služby na sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Formy poskytovaných služeb jsou pobytové (klient je ubytován v zařízení sociálních služeb), ambulantní (klient dochází nebo je doprovázen nebo dopravován do zařízení sociálních služeb, součástí služby není ubytování), terénní (služby jsou klientovi poskytovány v jeho přirozeném sociálním prostředí). Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, také specifikuje zařízení sociálních služeb.

Mezi **zařízení sociálních služeb** pomáhajících rodinám v obtížných životních situacích jako je třeba rozvod řadíme:

Azylové domy jsou pobytová služba na přechodnou dobu pro osoby v obtížné životní situaci, jež je spojená se ztrátou bydlení. Služba nabízí činnosti jako poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (srov. <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>).

Zařízení pro krizovou pomoc se zabezpečuje formou terénní, ambulantní nebo pobytové služby, jež se poskytuje na přechodnou dobu lidem, kteří se ocitli v situaci ohrožení zdraví nebo života, kdy přechodně nemohou řešit svoji nepříznivou sociální situaci svými silami. Služba zahrnuje základní činnosti, kterými jsou poskytnutí ubytování, stravy nebo pomoc při zajištění stravy, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (srov. <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>).

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež nabízejí ambulantní i terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let, jež jsou ohroženy společensky nežádoucími jevy. Cíl služby je zkvalitnit jejich život předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, být nápomocen jim lépe se orientovat

v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být anonymní (srov. <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>).

Služba zajišťuje vybrané základní činnosti jako výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (srov. <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>).

Služba intervenčního centra je poskytována formou služby ambulantní, terénní, pobytové. Intervenční centra poskytují pomoc osobám, jež musely vykázat ze společného obydlí podle zvláštního právního předpisu osobu, jelikož byly osobně ohrožené násilným chováním vykázané osoby, a proto jim byla nabídnuta pomoc nejpozději do 48 hodin od doručení kopie úředního záznamu o vykázání intervenčnímu centru. Pomoc intervenčního centra může být uplatněna také na žádost osoby ohrožené násilným chováním jiné osoby, která s ní obývá společné obydlí nebo i bez takového podnětu, a to bezodkladně poté, kdy je intervenční centrum o ohrožení osoby násilným chováním informováno. Služba poskytuje základní činnosti jako sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Pokud je služba poskytnuta formou pobytových služeb nabízí vedle základních činností popsanych výše také poskytnutí ubytování, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy. Služba zabezpečuje spolupráci a vzájemné kontaktování mezi intervenčními centry, poskytovateli jiných sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, útvary Policie České republiky a obecní policie, i ostatními orgány veřejné správy (srov. <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>).

Služby sociální prevence pomáhají osobám před sociální exkluzí, kterou jsou ohroženi pro svou krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem je pomoci překonat lidem jejich nepříznivou sociální situaci a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů (srov. <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>). Do těchto služeb patří:

Telefonická krizová pomoc je poskytována na přechodnou dobu osobám v situaci, kdy je ohroženo jejich zdraví, život či se nacházejí v jiné ohrožující životní situaci, a tuto situace nelze přechodně řešit jejich vlastními silami. Služba je poskytována terénní formou a obsahuje základní činnosti jako telefonickou krizovou pomoc, pomoc

uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (srov. <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>).

Azylové domy zabezpečují lidem na přechodnou dobu v nepříznivé sociální situaci, jež souvisí s bydlením, ubytováním. Pobytová služba kromě ubytování také nabízí poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (srov. <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>).

Azylové domy pro matky s dětmi nabízejí pomoc a podporu sociálně znevýhodněným rodinám, mladistvým osamělým matkám s malými dětmi. Azylové domy pro matky s dětmi se snaží o fungující rodinu, plně integrovanou zpátky do běžného života (srov. <http://www.kolpingpraha.cz/azylovy-dum/>).

Mezi nejčastější klienty patří matky s dětmi ve věku mladším než 3 roky, které se ocitly v nepříznivé životní situaci, mohly být např. ohroženy svým manželem či partnerem. Azylové domy nabízejí ženám v nepříznivé životní situaci zvýhodněné ubytování, pomoc při výchově dětí. Dále v ČR nalezneme specializované nestátní organizace, zabývající se psychoterapeutickou pomocí dětským obětem nesprávného zacházení. V našich podmínkách chybí specializované programy pro sociální pracovníky, lékaře, pedagogy, psychology či policisty, které by učily rozpoznat ohrožené dítě, takovéto programy lze najít v zahraničí. Stejně jako výše zmíněné programy zde nenalezneme ani programy pro rodiče nesprávně zacházející s dítětem. Programy pro rodiče nesprávně zacházející s dětmi nalezneme v zahraničí, programy mají za cíl naučit empatii, porozumění druhým lidem, odpovědnost klientů za své chování a neobviňování jiných členů rodiny. Mají formu skupinových sezení, klient může využít i osobní poradenství (Matoušek, 2011, s. 94).

Krizová pomoc je službou, jež má formu terénní, ambulantní či pobytovou pro osoby, které se nacházejí v situaci, kdy je jejich život či zdraví ohroženo, situaci nemohou na přechodnou dobu řešit svými vlastními silami. Služba je poskytována na přechodnou dobu. Služba nabízí základní činnosti jako poskytnutí ubytování, stravy, pomoc při zajištění stravy, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů, při obstarávání osobních záležitostí (srov. <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>).

MATOUŠEK A PAZLAROVÁ (2014, s. 161) míní, že krizová intervence při rozvodu i rozchodu umožňuje klientovi vypustit emoce. Pracovník by neměl probírat věci, vztahující se k rozvodu. Klient by měl mít možnost probrat s pracovníkem vše, co jej trápí, probírána bývá i možná pomsta. Pracovník nesmí klienta v pomstě podporovat, stejně tak v klientovi

nesmí potvrzovat, že bývalý partner může za rozpad vztahu. Pokud otázka viny není již aktuální, byl ukončen emocionální rozchod.

Intervenční centra

Pokud osoba ohrožuje násilným chováním jinou osobu či osoby, může být dle zvláštního právního předpisu vykázána ze společného obydlí. Ohrožené osobě je poté nabídnuta pomoc nejpozději do 48 hodin od doručení kopie úředního záznamu o vykázání intervenčnímu centru. Intervenční centrum může pomoc poskytnout i na základě žádosti osoby ohrožené násilným chováním jiné osoby obývající s ní společné obydlí nebo i bez takového podnětu, a to bezodkladně potom, co se intervenční centrum o ohrožení osoby násilným chováním jiné osoby dozví. Sociální služby v intervenčním centru jsou nabízeny formou ambulantní, terénní nebo pobytovou. Služba poskytuje sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů, při obstarávání osobních záležitostí, poskytnutí ubytování, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy. Služba zajišťuje spolupráci a vzájemnou informovanost mezi intervenčními centry, poskytovateli jiných sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, útvary Policie České republiky a obecní policie, a dále mezi ostatními orgány veřejné správy (srov. <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>).

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní či terénní služby pro děti ve věku 6 až 26 let, které jsou ohrožené společensky nežádoucími jevy. Služba má za cíl zlepšit kvalitu života dětí (předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik), umožnit lépe se orientovat v sociálním prostředí, utvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež nabízejí služby výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Služba může být anonymní (srov. <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>).

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi se poskytují formou terénní, popřípadě ambulantní služby, a to rodině s dítětem, jehož vývoj je ohrožen v důsledku dlouhodobé krizové sociální situace. Rodiče nedokážou situaci sami bez cizí pomoci překonat, u dítěte jsou možná i další rizika ohrožení jeho vývoje. Služba obsahuje činnosti výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským

prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (srov. <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>).

Sociální (terénní) asistence pro znevýhodněné rodiny s dětmi je služba, která umožňuje rodinám využít praktickou pomoc, podporu a provázení, pokud v rodině nelze zajistit adekvátní podmínky pro děti, ale rodina chce svou situaci zlepšit. Sociální asistent poskytuje rodině pomoc v oblastech výchovy dětí, vedení domácnosti, bydlení, hledání zaměstnání, rodinného rozpočtu, vyřizování záležitostí na úradech. Sociální asistenti dále pomáhají dětem se školní přípravou a podílejí se na aktivním trávení volného času. Služba slouží k takovému nastavení rodinného prostředí, aby děti nemusely rodinu opustit a jít k jiným osobám či do jiného zařízení, kde jim bude zabezpečena dostatečná péče (srov. http://www.socialniasistence.cz/zajemci_sluzba.html).

Denní centra pro děti nabízejí zájmové, vzdělávací, poradenské aktivity a pomocí nich chtějí zmenšit riziko sociálně negativních jevů, naučit se orientovat v sociálním prostředí, řešit nepříznivé sociální situace a tím zabránit riziku sociálního vyloučení a zároveň podpořit sociální začleňování (srov. <http://www.socsluzbyzdar.cz/sluzby/denni-centrum-pro-deti>).

Centra volnočasových aktivit se zabývají volným časem dětí, mládeže i dospělých. Mají na starosti mimoškolní výchovu a výuku pro děti. Ve školním roce poskytují kroužky v oblasti výtvarné výchovy, hudby, sportu, tance, přírodovědy a dalších. Centra mohou nabízet letní pobytové a příměstské tábory, odpolední, víkendové a prázdninové akce (srov. <http://www.ddm.hranet.cz/o-nas>).

Mohou nastat situace, které nelze vyřešit ani v institucích definovaných dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

V extrémních případech se stává, že problémy mezi rodiči jsou velmi hluboké, např. kvůli jiným zvyklostem v cizí zemi, ze které může rodič pocházet, a musí zasáhnout **úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí**. Jak uvádí MATOUŠEK (2003, s. 251-252), úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí je řízen Ministerstvem práce a sociálních věcí. Sídlem úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí je Brno. Úřad má na starosti zahraniční agendu sociálně-právní ochrany dětí, vymáhání výživného na základě smluv a úmluv s jinými státy o právní pomoci, vykonává funkci kolizního opatrovníka dětí, má na starosti případy, kdy jsou děti protiprávně přemístěny či zadrženy, dále styky rodičů s těmito dětmi, zajišťuje mezinárodní osvojení dětí.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí je správním úřadem, který má celostátní působnost, je podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí, slouží jako orgán sociálně-právní ochrany dětí. V čele tohoto úřadu je ředitel. Je ústředním orgánem dle mnoha mezinárodních smluv a podle nařízení Evropské unie. Předmětem činnosti je zejména pomoc. Hlavní činností je vymáhání výživného ze zahraničí a do zahraničí, řešení případů tzv. mezinárodních únosů dětí, zajištění práva styku a mezinárodní osvojení. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí je orgánem České republiky, a proto nemůže konat úkony na území jiných států bez jejich spolupráce, která je upravena mezinárodními smlouvami a nařízeními Evropské Unie. Dále vykonává funkci kolizního opatrovníka v soudních řízeních ve věcech nezletilých, kde je přítomen mezinárodní prvek, a také se podílí na zajišťování návratu dětí do země jejich původu, pokud se na území České republiky tyto děti ocitnou bez osoby, která by za ně měla mít odpovědnost (srov. <http://www.umpod.cz/urad/>).

Další termín vážící se k sociálním službám je **obec s rozšířenou působností**. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách definuje kompetence, jež obec s rozšířenou působností má.

Dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, má obecní úřad obce s rozšířenou působností kompetence k:

- Zabezpečení osoby, jíž není poskytována sociální služba, a je v situaci, kdy neposkytnutí okamžité pomoci by ohrozilo její život nebo zdraví, poskytnutí sociální služby nebo jiné formy pomoci, a to v požadované míře, přičemž místní příslušnost se řídí místem trvalého nebo hlášeného pobytu osoby,
- usměrňuje poskytování sociálních služeb a zajišťuje odborné sociální poradenství pro jedince, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením z důvodu dřívější ústavní nebo ochranné výchovy nebo výkonu trestu, osobám, které mají práva a zájmy ohroženy trestnou činností jiné osoby, a osobám, jejichž života styl umožňuje konflikt se společností. Zároveň spolupracuje se zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, s Vězeňskou službou České republiky, Probační a mediační službou České republiky, správními úřady a územními samosprávnými celky,
- při hlášení poskytovatele zdravotních služeb zjišťuje, zda je nutné poskytnout osobě nacházející se ve zdravotnickém zařízení služby sociální péče a zprostředkovává možnost jejich poskytnutí, pokud nelze služby sociální péče osobě poskytnout, sděluje

ihned skutečnost poskytovateli zdravotních služeb, v jehož zdravotnickém zařízení se osoba nachází,

- na území svého správního obvodu řídí sociální služby a jejich poskytování, uskutečňuje činnosti sociální práce, které směřují k řešení nepříznivé sociální situace a k sociální integraci osob, zároveň spolupracuje s krajskou pobočkou Úřadu práce a krajským úřadem,
- zaměstnanci obce zařazení do obecního úřadu obce s rozšířenou působností pracující jako sociální pracovníci (a zaměstnanci kraje zařazení do krajského úřadu jako sociální pracovníci) mohou na základě souhlasu jedince v nepříznivé sociální situaci nebo ohroženým sociální exkluzí anebo se ve stavu sociálního vyloučení nachází, oprávněni v souvislosti s plněním úkolů popsány výše vstoupit do obydlí, kde osoba žije, a to s cílem vykonávat činnosti sociální práce. Sociální pracovníci jsou povinni prokázat se průkazem vydaným příslušným úřadem, přičemž náležitosti průkazu určí prováděcí právní předpis,
- zaměstnanci jsou povinni vést Standardizovaný záznam sociálního pracovníka, je součástí Jednotného informačního systému práce a sociálních věcí.

Dále je obec povinna, podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů:

- Zjistit jaké potřeby sociálních služeb mají osoby nebo skupiny osob na území obce,
- má na starost dostupnost informací o možnostech a způsobech poskytování sociálních služeb na území obce,
- spolupracuje s jinými obcemi, kraji, poskytovateli sociálních služeb při zajištění pomoci lidem, zprostředkování kontaktu mezi poskytovatelem a osobou,
- má možnost zpracovat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s krajem, poskytovateli sociálních služeb na území obce a za účasti osob, jež sociální služby užívají,
- spolupracuje s krajem při přípravě a uskutečnění střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb kraje, informuje kraj o požadavcích občanů na sociální služby na území obce osob na území obce, o způsobech naplnění potřeb prostřednictvím sociálních služeb a o jejich dostupných zdrojích.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností zajišťuje, na odboru školství a sociálních věcí při oddělení sociálně-právní ochrany dětí a sociální práce, náhradní rodinnou péči.

Náhradní rodinnou péčí se legislativně zabývají zákony č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Formy náhradní rodinné péče jsou osvojení, při které získá dítě nové rodiče, pěstounská péče, kdy je dítě na základě rozhodnutí soudu umístěno do dočasné péče pěstouna, který plní povinnosti a uplatňuje práva mu daná zákonem, péče je hrazena státem pomocí dávek pěstounské péče, poručnictví, dítě je v péči jiné osoby než rodiče na základě rozhodnutí soudu, jelikož rodiče dítěte byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, svéprávnosti či zemřeli, péče je financována státem dávkami pěstounské péče, pěstounská péče na přechodnou dobu je poskytnuta dítěti na maximálně 1 rok u profesionálního pěstouna, doba slouží k vyřešení nepříznivé situace v biologické rodině či zajištění náhradní rodinné péče (srov. <http://prorodinu.olomouc.eu/socialne-pravni-ochrana-deti/nahradni-rodinna-pece>).

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, rozlišuje dávky pěstounské péče. Mezi dávky patří příspěvek na úhradu potřeb dítěte (vyplácí se osobě pečující o nezaopatřené dítě), odměna pěstouna (pro osobu pečující, v evidenci), příspěvek při převzetí dítěte (náleží osobě, jež převzala dítě do pěstounské péče, je odstupňován dle věku), příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla (pěstoun má v péči nejméně 3 děti, příspěvek je až 70% ceny či výdajů na vozidlo, nejvýše však 100 000 Kč), příspěvek při ukončení pěstounské péče (náleží osobě, jež byla do dosažení zletilosti v pěstounské péči, činí 25 000 Kč). Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, definuje státní příspěvek na výkon pěstounské péče. Nárok na příspěvek má obecní úřad obce s rozšířenou působností na základě vydání správního rozhodnutí nebo obecní úřad obce s rozšířenou působností, obecní úřad, krajský úřad, nebo pověřená osoba, která uzavřela dohodu o výkonu pěstounské péče. Příspěvek slouží k úhradě nákladů na pomoc osobám pečujícím, osobám v evidenci nebo svěřeným dětem a na provádění dohledu nad pěstounskou péčí. Výše státního příspěvku je až 48 000 Kč za kalendářní rok. Přiznání státního příspěvku na výkon pěstounské péče má v kompetenci krajská pobočka Úřadu práce, v jejímž obvodu se nachází sídlo nebo místo trvalého pobytu žadatele. Rozhoduje se na základě žádosti. Žadatel je povinen doložit údaje v žádosti, jejíž náležitosti jsou uvedeny v zákoně.

Novela zákona č. 359/1999 o sociálně-právní ochraně dětí legislativně zavedla pěstounskou péči, která může být alternativou ústavní péče na přechodnou dobu, zatím však nejsou organizace, které by poskytovaly podporu těmto rodinám. MATOUŠEK (2011) uvádí, že je nutné zajistit specializované typy pěstounské péče, které by snížily alarmující počet dětí umístovaných do ústavních zařízení. V ČR chybí krizová pěstounská péče pro děti vyžadující okamžitou krátkodobou pomoc, úlevová pěstounská péče pro děti s postižením nebo s vážnými výchovnými problémy, pěstounská péče zastupující výchovné ústavy pro děti s poruchami chování, terapeutická pěstounská péče prováděná speciálně vycvičenými pěstouny pro děti s psychickými nemocemi anebo s vážným postižením, pěstounská péče pro mladé matky s dětmi, jež mají potíže s jejich výchovou.

V rodině, jejím soužití a v dalších oblastech lidského života dochází k nepříjemným situacím, proto si definujeme související pojmy a možná řešení. Základním termínem je krize, následně se zabýváme řešením krize.

Krize je situace, objevující se v manželstvích i rodinách, která může předcházet rozchodu či rozvodu. Krizi definuje PLAŇAVA (2000, s. 147) jako situaci, která je náhlá, dramatická a doprovázejí ji silné negativní emoce.

VÁGNEROVÁ (2008, s. 53) popisuje psychickou krizi, kterou charakterizuje jako narušení psychické rovnováhy, je zapříčiněná vyhocenou situací, kumulací nebo náhlým zvětšením problémů. Dochází k selhání adaptačních mechanismů a je nutná změna, objevují se negativní citové prožitky, mění se uvažování.

GIBSON A BROWN (1992, s. 285-313) vytýkají jiným autorům zaměňování pojmu krize s pojmem životní přechod. Krize je stav nerovnováhy se zvýšeným pocitem strachu, hněvu, viny, kdy do této doby přivykklé reakce na krizi jsou nedostatečné.

Máme mnoho možností, jak zkusit rozvratu rodiny předejít. Rodiče mohou vyhledat **párovou terapii**, kterou vysvětluje MATOUŠEK (2003, s. 141) jako terapii dvou dospělých lidí stejného či opačného pohlaví, jež spolu žijí. Za cíl si klade vzájemné uspokojování potřeb, výsledkem má být smíření či rozluka. V České republice je párová neboli manželská terapie zabezpečena sítí poraden pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy. Terapie se provádí s jednotlivcem, párem, ale i ve skupině.

Pokud nestačí párová terapie a je potřeba pracovat s celou rodinou, může být nápomocná **rodinná terapie**. Rodinná terapie je dle MATOUŠKA (2003, s. 188-189) psychoterapie rodiny, která se zaměřuje na interakce v rodině, mnohdy i na očekávání a motivy členů rodiny. Cílem je komunikace, definice rolí, odpovědnosti a hranic v rodině. Cílem může být i respektování potřeb ostatních členů rodiny a zvýšení empatie. V rodinné terapii má terapeut roli neutrálního komentátora situace v rodině nebo roli účastníka dění v rodině, kdy na krátkou dobu zaujímá stranící stanoviska či zadává úkoly, které mají měnit zavedené komunikační stereotypy. Terapeut vyzdvihuje otevřené vyjednávání a konstruktivní dohody.

SATIR A BALDWIN (2012, s. 97-98) mají za cíl pozvednout lidský potenciál, zajistit celistvost, dále je cílem jednota potřeb nezávislosti u členů rodiny, tak aby byla zachována jednota celého systému, podpořit rozvoj takzvaných copingových strategií neboli strategií zvládnání, a pomoci klientům naučit se rozhodovat.

Pokud je krize vážná a přejde v **rozvod**, tak dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, jež ruší zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, jde o zánik manželství. Stane se tak, pokud je manželství rozvráceno takovým způsobem, že již nelze čekat jeho obnovení.

Dle MATOUŠKA (2003, s. 192-193), který vycházel z dnes již zrušeného zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, je rozvod právním úkonem, kterým je ukončeno manželství. Rozvodem zanikají práva a povinnosti, jež k sobě manželé vzájemně měli, avšak s výjimkou vyživovací povinnosti, bezpodílového spoluvlastnictví majetku a práva na společný nájem bytu. I když zanikají práva a povinnosti manželů vůči sobě, tak se neděje jejich dětem, povinnosti k dětem rodiče mají i po rozvodu.

JEDLIČKA A KOL. (2004, s. 42-43) míní, že s rozvodem se mohou děti vyrovnat a dokonce může být rozvod lepším řešením než život v manželství plném stresu, konfliktů a napětí. Dle autorů je rozvod vždy traumatizující, ale mnohem větší zátěží je pro dítě období následujícího půlroku, kdy se musí vyrovnat s rolí dítěte z rozvedené rodiny.

MATĚJČEK A DYTRYCH (1994, s. 133-134) popisují stádia rozvodu, a těmi jsou manželský (rodinný) nesoulad, kde dochází k běžným rozporům, u kterých partneři nejsou schopni nalézt řešení, následně přechází v manželský (rodinný) rozvrat, kde jsou zasaženy emoční, ekonomické, výchovné funkce rodiny, dále se manželský (rodinný) rozvrat může vyvinout až v rozvod neboli ve formální a právní konec manželství.

Počty rozvodů se zaznamenávají, abychom mohli sledovat, zda počet rozvodů klesá či stoupá. Počet rozvodů v populaci znázorňuje dle MATOUŠKA (2003, s. 193-194) **rozvodovost**. Srovnání počtu sňatků a počtu rozvodů, dle MATOUŠKA (2003, s. 193-194), nestačí. Výhodnější je sledovat jednotlivé věkové skupiny.

V roce 2010 podle Nováka (2013, s. 15) bylo 30 783 rozvedených manželství, v roce 2011 jich bylo 28 100. Údaje můžeme porovnat i s rokem 2012, kdy bylo v České republice rozvedeno celkem 26 402 manželství. I přes tento vysoký počet rozvodů, to bylo stále o 1,7 tisíce méně než v roce 2011 (srov. <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>).

Poslední údaj o rozvodovosti uvádí ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD (2015), kdy v roce 2013 bylo rozvedeno 27 895 manželství.

Pokud rodinná terapie nepomohla překonat konflikty v rodině a rodina se rozpadla, může rodina následně využít **rozvodovou terapii**, která zmírní dopady rozpadu rodiny. U rozvodové terapie PLAŇAVA (2000, s. 156) uvádí, že v anglosaských zemích od 60. – 70. let a od konce 80. let v naší zemi se vytváří samostatná, a to rozvodová a porozvodová terapie. Cílem je zmírnit ztráty a důsledky rozvodu.

Rozvodová terapie dle MATOUŠKA (2003, s. 193) znamená redefinování cílů rodinné terapie v případech, kdy již nelze soužití rodiny udržet. Má za cíl nastolit co nejvíce ohleduplný průběh rozvodu.

Dále bývají často doporučovány pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí **poradny pro rodiny**, ty poskytují, dle MATOUŠKA (2003, s. 152), profesionální pomoc a podporu ve vztazích mezi příbuznými. Nabízejí poradenství snoubencům před uzavřením manželského svazku, dále manželům či rodinám, a rozvodovou nebo porozvodovou terapii. Obvykle se jedná o 2 až 4 sezení. Lze využít i delší terapeutické programy, oddělení pro rodiče, jež se chystají adoptovat dítě nebo již mají adoptované dítě.

SHRNUTÍ

Seznámili jsme se s odbornými termíny, které se váží k tématu diplomové práce. Charakterizovali jsme rodinnou politiku státu, pomoc rodinám ze strany státu, rodinu, orgán sociálně-právní ochrany dětí, sanaci rodiny, služby pro rodiny, dle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, obec s rozšířenou působností, náhradní rodinnou péči, krizi a její možná řešení, a rozvod.

2 HISTORICKÉ PROMĚNY RODIČOVSKÝCH ROLÍ

Úvodem kapitoly charakterizujeme historické proměny rodičovských rolí, které se od pravěku po současnost proměňovaly. Rodičovské role se měnily vlivem výchovy, ekonomických poměrů, vědeckých poznatků. O tom, zda by mělo být dítě v péči matky či otce má dnes každý jasno. Lidé mohou zastávat názor, že dítě má být v péči matky a otcí má být umožněn styk. Pokud se podíváme do historie, zjistíme, že to dříve nebylo běžné. V současnosti si konečně uvědomujeme vliv obou rodičů na dítě.

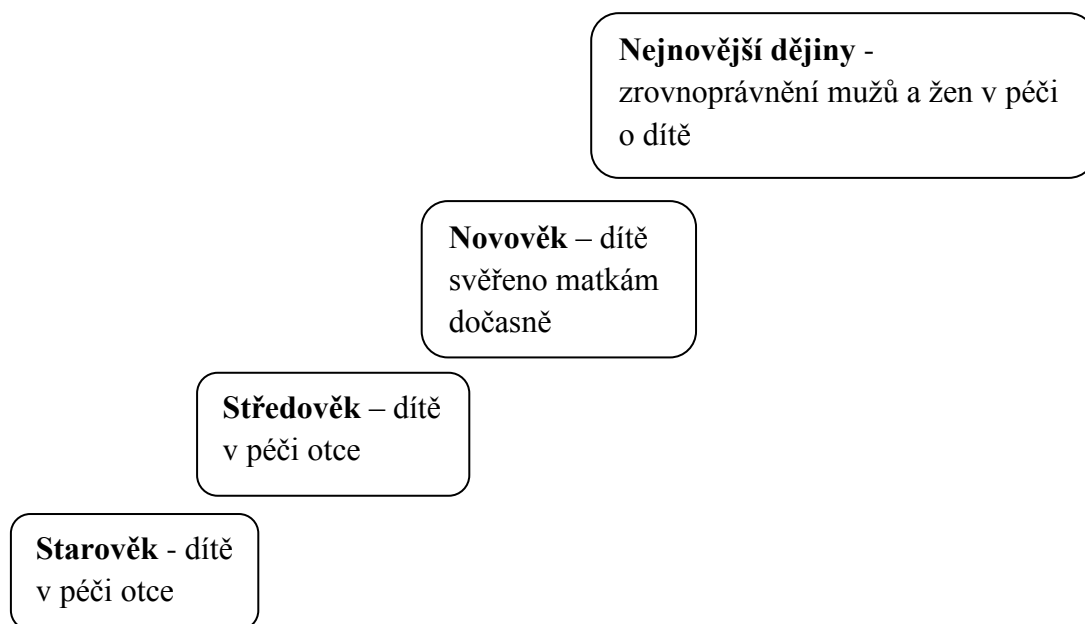
2.1 Etapizace proměn rodičovských rolí

ZOJA (2005, s. 191) usuzuje, že dnešní otec jakoby se vypařil, stal se pro mnohé děti luxusem, který jim není dopřáván. Otec v současnosti méně naplňuje svou psychologickou funkci, materiální povinnosti přejímá matka či instituce, dochází k tomu, že se vytrácí osoba otce.

Abychom získali náhled na situaci, musíme se podívat do minulosti, jak k této otázce přistupovali naši předkové, míní WARSHAK (1996, s. 24).

BALLNIK (2012, s. 24-25) poukazuje na to, že před mnoha tisíci lety bylo hlavním cílem zachovat rod. Muži plodili mnoho dětí s různými ženami, na kterých závisela výchova, protože muži lovili a chodili po světě. Od pravěku do 50. let 20. století se otcové vyvinuli z role biologického ploditele do role otce, který materiálně zajistí rodinu. V současnosti se změnilo mnoho i u otcovských citů. Otcové jsou k dětem láskyplnější, něžnější a starostlivější.

V následujícím zobrazení se snažíme poukázat na měnící se rodičovské role v průběhu dějin.

Znázornění svěřeni dítěte do péče jednomu z rodičů v průběhu dějin lidstva¹

Starověk

WARSHAK (1996, s. 24) uvádí, že v antickém Římě, měli otcové veškerou moc nad svými potomky, mohli je prodat do otroctví či je dokonce zabít.

MATOUŠEK (1993, s. 17) zdůrazňuje, že v Římě existovaly dva druhy sňatku. Sňatek přísný, kdy nevěsta přecházela z péče otce, do péče manžela, a sňatek volný, díky němuž zůstala žena v péči otce a současně jí zůstala všechna majetková, dědická a jiná práva.

WARSHAK (1996, s. 24) popisuje, že pokud se manželé v Římě rozvedli, dítě zůstalo otci.

Středověk

Dle OTIS-COUR (2002, s. 56) byly ve středověku v ojedinělých případech rozvody přístupné, avšak církve prosazovala kult nerozlučného manželství, které mělo být stejným vztahem mezi mužem a ženou jako vztah mezi církví a Kristem. Stejně stanovisko zastával i např. filosof Petr Lombardský, který roku 1155 zásadně odmítá rozvod v případě nevěry a obhajuje celoživotní manželství, které má posvátný charakter.

---

¹ zdroj autorky

MATOUŠEK (2003, s. 32) uvádí, že středověká společnost se pobodá společností antické. Vyznačuje se vedoucím postavením muže a podřízeností ženy, necitelností vůči dětem, vázaností rodiny na dům či hospodářství.

Novověk

V Anglii v roce 1776 neměly ženy politická práva, nemohly vykonávat většinu zaměstnání, provdaná žena nemohla podepsat smlouvu, svědčit u soudu, vlastnit majetek. Připravit děti na život bylo úkolem otce. Také Američané byli zastánci otců, protože ti mohli finančně zabezpečit děti jakožto živitelé rodin. Povinnost platit alimenty bývalou manželkou zatím neexistovala. Pokud se výjimečně stalo, že děti byly svěřeny matce, otec neměl povinnost je finančně podporovat (Warshak, 1996, s. 24).

MATOUŠEK (1993, s. 22-23) zdůrazňuje rok 1792, kdy byl uzákoněn ve Francii rozvod, ale muž měl právo na své mužské potomky, za podmínky, že byli chlapci starší sedmi let. Žena byla kvůli rozvodu v ekonomické nevýhodě. Následně za Napoleona, který prosazoval monarchii, byl rozvod roku 1816 zrušen.

WARSHAK (1996, s. 25) upozorňuje, že až v 19. století se postupně prosadilo svěřování dětí matkám do výchovy. Poukazovalo se na to, že matky dokážou lépe uspokojit potřeby dětí. Názor umocnil i Talfourdův zákon z roku 1839, který umožnil soudům, aby svěřovaly matkám děti, jež byly mladší sedmi let. Talfourdův zákon tento úkon nazývá jako „presumpce útlého věku dětí“. Děti měly být matkám svěřeny pouze dočasně, do dosažení 4 – 5 let věku, poté měly být vráceny otcům. Zákon poukazuje na to, že rozhodnutí o svěřením dítěte do péče není jen o pohlaví rodiče, bere v úvahu i měnící se potřeby dítěte.

Nejnovější dějiny

Jak uvádí WARSHAK (1996, s. 25-26) presumpce útlého věku se posunula tak, že je nyní svěřováno matkám dítě jakéhokoli věku, navíc do trvalé péče. Koncem 19. století a začátkem 20. století začala preference matek a později byla zcela upevněna. Jako důvod změny je uváděna průmyslová revoluce a odchod mužů za prací do továren. Až roku 1900 se začala po otci vyžadovat finanční podpora dětí po rozvodu, i když byly v péči matky.

K období na přelomu 19. a 20. století MATOUŠEK (1993, s. 23) uvádí, že ženy začaly taktéž pracovat v průmyslu a domácí práce pro ně byla přítěží. Muž není výhradním živitelem rodiny a prestiž muže v rodině postupně upadala. Začaly mizet rozdíly mezi muži a ženami.

Dále WARSHAK (1996, s. 26) poukazuje, že psychoanalýza od Sigmunda Freuda poukazuje na přínos matky k psychické rovnováze dítěte. Pro matky to znamenalo vědeckou podporu. Presumpci útlého věku nahradila fráze ze současnosti - „pro dítě to nejlepší“.

WARSHAK (1996, s. 28) poukazuje na historické předsudky o rodině a jejích členech, které však nejsou dostatečným východiskem při rozhodování o životě dětí po rozvodu. Nelze zevšeobecnit pohled na svěření dítěte do péče po rozvodu, protože každé dítě má jiné potřeby. Autor vidí řešení ve vědeckém výzkumu, který poukáže na to, jak na děti působí různá porozvodová uspořádání.

NOVÁK A PRŮCHOVÁ (2007, s. 12-13) se zabývají předrozvodovým, rozvodovým a porozvodovým poradenstvím, jež vzniklo v 70. letech v USA, a u nás poté v 80. letech minulého století. Jde o kooperaci odborníků, jako jsou psychiatr, sociolog, právník, psycholog. Mezi nejznámější autory, zabývající se touto problematikou, řadíme Sedláčka, Dytrycha, Propce, Schullera. Významně se také zapojili psychologové Plaňava, Bakalář, Matějček. Zejména Bakalář se zabýval novou rolí otce po rozvodu, a hlavně nebyl zastáncem názoru, že děti patří po rozvodu jen matce. V poradenství se setkáváme s pojmem emoční rozvod, vyznačuje se emočním odloučením a dojitím k závěru, že tento vztah již nebude fungovat. Dále pojem zahrnuje citové a sexuální odpoutání manželů, kteří si ale musí uvědomit, že stále zůstávají rodiči. Rodiče musí oddělovat zbytky manželství od rodičovství.

Tímto se dostáváme k jednotlivým rodičovským rolím, přičemž každá role má své nezastupitelné místo v životě dítěte.

2.2 Matka a otec jako fungující rodiče

Zaměřujeme se na role rodičů, jejichž postoje a názory jsou vzorem pro další vývoj dětí. Zabýváme se působením rodičů na děti, odpoutáním se dětí od rodičů, a také radami, které by měli rodiče dodržovat při rozvodu, jelikož rodičovství nelze odstranit. Následně se zabýváme jednotlivými rolemi, rolí otce a rolí matky. Zajímáme se o to, v čem se role matky a otce liší, jakou funkci mají ve výchově. Uvádíme i roli matky a otce při rozvodu.

PUGHE A PHILPOT (2007, s. 12) míní, že rodiče by měli být milující, pečující, dítě by se mělo cítit bezpečně, mělo by být chráněno, mělo by cítit stálost a podporu, je to důležité pro jeho zdravý vývoj.

Rodičovské chování je ovlivněno zkušenostmi rodičů z jejich dětství, také bývá spojeno s bilancí v partnerském vztahu. Pokud posuzujeme výchovné předpoklady rodičů, abychom rozhodli, kdo bude o dítě pečovat po rozvodu, musíme se zaměřit na následující:

- osobnost rodiče
- vztah mezi rodičem a dítětem navzájem
- mravnost rodiče
- míra vzdělanosti a inteligence rodiče
- ohleduplnost ke styku s druhým rodičem
- rodinné zázemí rodiče a stálost prostředí
- ekonomické zajištění
- způsobilost rodiče posloužit dítěti jako vzor pro vytvoření mužské či ženské role (Matoušek a Pazlarová, 2014, s. 47).

JEDLIČKA A KOL. (2004, s. 36) se zaměřují na to, že rodina je primárním socializačním činitelem. Působí trvale na jedince od raného dětství, na jeho vývoj a sebepojetí. Když dítě roste, je ovlivňováno pozitivními i negativními obsahy, které se kolem něj dějí. Zrcadlové „já“ představuje plejádu významných lidí, hodnotících jedince jako hodného úcty.

ŠPAŇHELOVÁ (2010, s. 22-24) uvádí, že mezi rodiči je pro dítě důležitá jednota. Dítě začíná dělat úsudky až na začátku puberty, proto je pro dítě důležitá jednota v názorech rodičů. Dalšími důležitými prvky jsou láska a respekt. Láska se může dokazovat úsměvem, pohlazením, polibkem aj. Respekt rovná se úcta k sobě navzájem, jde o vzájemnou pomoc, úctu, naslouchání apod. Autorka řadí mezi jednotu, lásku a respekt ještě příklad. Příklad ukazuje dítěti vzájemné chování mezi rodiči. Tyto interakce mezi rodiči napovídají dítěti, jak se má chovat ve svém životě. Pokud se dítě od rodičů naučí negativní příklad, je na nich, aby se poučili a dítěti vše vysvětlili. Rodiče negativní příklad komentují, uznají, ukážou chybu a usílí o změnu. To lze i za pomoci dítěte.

Nejpozději v pubertě, a po ní do dvacátého roku života jedince, tedy v období adolescence, by mělo u dospívajícího dojít ke zrušení idealizace rodičovských postav. Dochází k odpoutání se od rodičů jako od osob (Kast, 2004, s. 11-12).

MATĚJČEK A DYTRYCH (1994, s. 139-151) se zaměřují na rozvod. Poznatky lze uplatnit i v případě rozluky rodičů dětí. Autoři se shodují, že rodičovství nelze odstranit, proto by se nyní bývalí partneři měli držet pár pravidel. Bývalým partnerům radí,

aby nepodceňovali vnímavost dítěte na situaci, zachovali si vědomí rodičovství, rodiče by měli zabránit pokračování konfliktu, neměli by obracet dítě proti druhému, nyní bývalému partnerovi, měl by být zachován kladný obraz partnerů, dítě nemá být podpláceno a kupováno, rodiče by měli usilovat o co nejlepší styk s druhým rodičem, musejí si dávat pozor na nové partnery a jejich přijetí dětmi, dítěti nic nezatajujeme, nevnučujeme.

Dnešní model soužití sňatek – rozvod – nový sňatek ovlivňuje soužití všech členů rodiny. Změny v rodinném životě mají vliv na způsob, jakým děti vnímají rodinu a rodinný život. Další možnosti rodinného života, jako opožděný sňatek až po narození dětí, otevřené manželství, znamená mnoho změn v domácnostech. Změny v rodinném soužití mají vliv i na ekonomiku. Trend nemá vliv na ekonomiku jen u nás, ale i v zahraničí, např. v Americe. Změny v rodinném životě mají vliv jak na dospělé, tak hlavně na děti (Peterson a Bush, 2013, s. 39-63).

2.3 Matka jako rodič

BRISCH (2012, s. 100-101) uvádí, že matkou se žena stane formálně po narození dítěte, ale po stránce emocionální trvá ženě přibližně rok, než se mateřská role vyvine. S rozvíjejícími pocity mateřství roste také emocionální vazba na dítě, která souvisí se skutečností reagovat na signály a potřeby dítěte, a také tyto potřeby a signály uspokojovat.

Matka po narození dítěte vnese do společného soužití dar a to **dar přijetí**, který dítěti nastavuje limity, **poté lásku**, kdy matka reaguje na vše, co dítě dělá a není jí to lhostejné, **jistotu**, ta pro dítě znamená, že to, co matka řekne, platí, **ochranu**, jež chrání dítě před nástrahami života, **navigaci**, kdy dítě ví, co dělat, pokud je bez matky, **komunikaci**, otevřená komunikace menší strach z neznámého, **učení pomocí příkladů**, nakonec si dítě odnáší **model ženské role**, který uplatní v průběhu života. Pokud jde o dívku, chová se podle modelu ženské role, je pro dívku příkladem. Občas si dívky uvědomují, že se chovají jako své matky, i když to tak vůbec nechtějí. Dochází tedy k uvědomění a možné nápravě. Chlapci si dle tohoto modelu vybírají svou budoucí ženu (Špaňhelová, 2010, s. 17-19).

MATOUŠEK (1993, s. 27-28) rozlišuje rodičovské a partnerské chování mezi mužem a ženou na základě biologie. Ženy mají více zájmu o mezilidské vztahy, jsou schopné lepší empatie, vyznačují se lepší pamětí, lépe rozumí řeči a také ji umí lépe používat. Dále uvádí, že ženy umějí pohotověji zpracovat informace a rychle rozhodnout, drobná motorika je u žen lepší, jsou citlivé na světlo, zvuk a tělesný kontakt, více užívají slovní agresi, při kontaktu s neznámými lidmi nejsou tolik důvěřivé jako muži, důležitá je pro ně emoční představa o partnerovi, při komunikaci s protějškem jsou setrvačnější.

Rozdíly jsou způsobeny rozdílným uspořádáním centrální nervové soustavy, vlivem pohlavních a jiných hormonů na její fungování. Žena má lepší vybavení, oproti muži, k tomu, aby se starala o vnitřní věci v rodině. Moderní rodina se vyznačuje vysokými nároky nejen na muže, ale i na ženy. Ženy by měly být výkonné, nezávislé, odolné proti stresu, měly by se umět prosadit (Matoušek, 1993, s. 28-29).

Pokud se zaměříme na rodinu po rozvodu, tak MATOUŠEK (2003, s. 136) upozorňuje na to, že matka bývá obvykle tím z partnerů, který používá dítě jako svůj kompas, jež jí má umožnit orientaci v porozvodové situaci, svou bezmocí se snaží bývalého partnera donutit k návratu. Na dítě tyto situace negativně působí.

2.4 Otec jako rodič

ŠPAŇHELOVÁ (2010, s. 20-21) přiznává, že otec má odlišnou roli jako matka. Otec dává dítěti především čas, v němž dítě poznává otce. Musí to být čas naplněný, aktivně prožitý, plný vyprávění, her. Pasivní čas ovšem také hraje svou roli. Jde o čas, kdy dítě vnímá, co otec dělá, jak se chová k ostatním členům rodiny, jak si uklízí oblečení apod. Dítě si z chování otce bere příklad. Pokud je chování matky a otce v rozporu, dítě využije to, co je pro něj výhodnější nyní, ale do budoucna to může být velký problém. Otec je ten, který rodinu ochraňuje a je rozhodný. Dokáže překonat překážky a přináší dítěti jistotu. Také láska je důležitá a také dítěti dává jistotu. Komunikace mezi dítětem a otcem je jiná než u matky, otec rozumí jiným věcem, jako např. jak funguje motor apod. Role otce je pro chlapce i dívky významná pro další výběr partnera. Chlapec si uvědomuje, co chce a nechce dělat jako jeho otec až bude on sám partnerem. Dívka si vybírá dle svého otce svého budoucího partnera. Otec představuje pro rodinu podporu a oporu, buduje vztah s potomky a matkou, nepotlačuje svým vystupováním význam a důležitost matky.

CORNEAU (2012, s. 24-25) hovoří o přítomnosti otce jakožto prvním odlišným člověku od matky, který je s dítětem v kontaktu mimo matčino břicho. Když je dítě novorozeně, tak je pro něj otec méně důležitý, zosobňuje to, co není matka. Otec dítěti, zvláště dítěti mužského pohlaví, pomáhá najít cestu k agresivitě jakožto k sebeprosazení, schopnosti bránit se, dále pomáhá nalézt přístup k sexualitě ve smyslu zkoumání, a také umožňuje najít logo neboli schopnost abstrakce a objektivizace. Otec pomáhá jak chlapcům, tak dívkám s přechodem z rodinného prostředí do společnosti. Navíc děti, u kterých byl při výchově otec, jsou si více jisté při studiích, v kariéře, v osobním životě. Otec podmiňuje dítě v jeho snažení, a tím se v dítěti rozvíjí zodpovědnost, odhodlání překonat sám sebe a naučit se uznávat hierarchii.

CORNEAU (2012, s. 21-23) míní, že aby jedinec byl srovnán sám se sebou, musí být ve shodě s jiným jedincem, kterého bude napodobovat. Tito dva jedinci musí mít stejnou nějakou součástku, prvek. Je to přirozené, je to primární tendence, která nás pojí s dalším jedincem. Jung dal této vrozenosti název archetyp. Je to například vrozená tendence, kdy se chce syn poznat ve svém otci. Dítě je prvně identifikováno s osobou matky. Pokud jde o chlapce, je nutné, aby u něj proběhla identifikace s otcem. Proces identifikace, který se často zdůrazňoval iniciačními rituály, je důležitý proto, aby se chlapec stal mužem. Mužská identita, aby zůstala stabilní, potřebuje posilovat pomocí dalších mužských postav, díky tomu může zůstat pevná.

BRISCH (2012, s. 101-102) míní, že otec si je vědom, že se stal otcem dítěte, ale emocionální uvědomění může trvat až několik měsíců. V dnešní době se stále více otců emocionálně vztahuje k dítěti již během těhotenství partnerky. Otcové jsou přítomni u porodu a aktivně se podílejí v péči o dítě. Otec i matka mají rozdílné způsoby chování k dítěti, dítě si zvykne na jejich rozdílné způsoby chování a charakter.

BALLNIK (2012, s. 21) usuzuje, že otec má pro dítě hlavní roli v poznávání světa. Otec dítěti pomáhá ovládat jeho agresi například pomocí pohybových her, které podněcují jeho motorické schopnosti. Pokud otec vnímá růst dovedností dítěte, dítě přijme otce za dobrý vzor.

CORNEAU (2012, s. 28) se zaměřuje na zcela chybnou domněnku, kdy si lidé mysleli, že dítě potřebuje otce až od třetího či čtvrtého roku života. Ve Spojených státech a v Norsku bylo provedeno několik studií, které se zaměřily na chlapce s problémovým chováním. Společným znakem zkoumaného vzorku byla absence otce v prvních dvou letech života. Výsledky dokazují, že chlapci v prvních dvou letech bezvýhradně potřebují otce, neboť u nich byly odhaleny nedostatky v oblasti sociální, sexuální, morální či kognitivní.

MATOUŠEK (1993, s. 103) tento omyl také uvádí a popisuje, že chlapci, které nevychoval otec, nemají mužský vzor, který je důležitý hlavně v období puberty, a mají menší nadání. Otec je nepostradatelný i pro dceru. Dívky vychovávané bez otce buď muže nekriticky obdivují, nebo odmítají. Mezeru po otci může zaplnit dědeček.

Dle BALLNIKA (2012, s. 19) odborné studie dokazují, že otec jako vychovatel je nepostradatelný. Jeho výchovná funkce se liší od výchovné funkce matky. Rodiče by po rozchodu měli vytvořit tým, který by se zaměřil na to, že matka i otec jsou členy týmu, na jejich vzájemně se doplňující schopnosti, na výchovu dítěte, jednání ve vzájemném souladu, pocit společné odpovědnosti za dítě.

BALLNIK (2012, s. 25) poukazuje na to, že pokud dojde mezi partnery k rozluce, může se stát, že se matka snaží otci připomenout jeho jen biologickou úroveň ve vztahu k dítěti. Matka to provádí často nevědomky, pokud ji ranil rozchod. Pokud ve vztahu otce a dítěte dojde k újmě v jejich vztahu, tak je to škoda jak pro otce a dítě, tak i pro matku.

SHRNUTÍ

Seznámili jsme se s měnícími se rodičovskými rolemi, konkrétně od pravěku po současnost. Zabývali jsme se konkrétně rolí matky i otce. Uvedli jsme, jakou funkci zastávají ve výchově dítěte, a jak jej ovlivňují. Odborné studie dokazují, že otec je ve výchově nepostradatelný. Z tohoto důvodu je pro dítě důležitá účast obou rodičů na výchově.

3 ÚLOHA ORGÁNU SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ PŘI ROZPADU RODINY

Orgán sociálně-právní ochrany dětí jsme představili v první kapitole. Nyní charakterizujeme sociální práci a úlohu orgánu sociálně-právní ochrany dětí při rozpadu rodiny.

MÜHLPACHR (2004, s. 4) popisuje sociální práci jako vědecky orientovanou odbornou disciplínu, která využívá speciálních pracovních metod, kterými pečuje o člověka na profesionálním základě.

ÚLEHLA (2005, s. 25) uvádí, že sociální práce a služby vedou dialog mezi normami společnosti a mezi přáními klienta. Sociální pracovník plní úlohu prostředníka mezi normami a klientem, je mediátorem.

MATOUŠEK (2003, s. 195-196) rozlišuje sociální služby poskytované rodinám dle délky trvání (krizové a dlouhodobé), dle prostředí (u rodiny doma, ve specializovaném zařízení, v komunitním centru aj.), dle metody využívané při práci s rodinou (poradenství, terapie aj.), dle podnětu k práci s rodinou (ohrožení dítěte, rozpad rodiny aj.).

NOVÁK A PRŮCHOVÁ (2007, s. 87) uvádějí, že rodiče v rozvodu nemohou zastupovat zájmy dítěte, a proto se pro dané soudní řízení stanoví orgán sociálně právní ochrany dětí jako jeho opatrovník. U rozvodových řízení to má na starosti obecní úřad s rozšířenou působností, přičemž místní příslušnost úřadu se řídí dle bydliště dítěte. Sociální pracovník je v kontaktu s rodiči, provádí šetření, zastupuje dítě při soudních jednáních. Stanovisko sociálního pracovníka má podstatný vliv na konečné rozhodnutí soudu.

Pracovník sociálně-právní ochrany dětí, jak uvádí NOVÁK A PRŮCHOVÁ (2007, s. 88), je prostředníkem při snaze dohodnout se mezi rodiči na mimosoudní dohodě, kde je stanoven styk druhého, s dítětem nežijícího rodiče. Pokud se spor nedá řešit mimosoudně, musí rodiče k soudu. V tom případě nachystá sociální pracovník všechny podklady důležité pro soud, zjištěné skutečnosti, které napíše do zprávy o výchovných poměrech. Zpráva zachycuje výchovné předpoklady rodičů, životní prostředí dítěte, hovoří s rodiči i s dítětem. Zpráva by měla obsahovat i návrh řešení situace. Sociální pracovník se účastní soudního jednání, a proto se může dotazovat rodičů a dalších osob po vyzvání soudu.

Šetření v rodině umožňuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Zákon dovoluje sociálním pracovníkům navštěvovat rodinu s dítětem v místě bydliště a sledovat, v jakých podmínkách rodina s dítětem žije. Šetření v rodině lze provést na požádání, nebo pokud to vyžaduje zájem dítěte. Sociální pracovníci mohou pořizovat zvukové i obrazové záznamy, jež se dají použít při soudním jednání. Rodiče jsou se sociálními pracovníky povinni spolupracovat. Rodiče mají právo nahlížet do spisu dítěte (Matoušek, 2003).

Pracovnice OSPOD vedou k případu spisovou dokumentaci. Spisová dokumentace obsahuje osobní údaje dítěte, rodičů, údaje o výchovných poměrech dítěte, výsledky z šetření v rodině, záznamy o jednání s rodiči, kopie podání učiněných soudu a jiným institucím, písemná rozhodnutí, která souvisí s případem. Do spisové dokumentace může nahlédnout rodič po podání písemné žádosti u příslušného úřadu. Pokud se rodiči zdá, že je sociální pracovník neobjektivní, neprofesionální, straní druhému rodiči, tak může podat na sociálního pracovníka stížnost u jeho nadřízeného (Novák, Průchová, 2007, s. 89).

3.1 Rozhod rodičů

PLAŇAVA (2000, s. 164-165) se zaměřuje na jedince, jež mají předpoklady k rozvodu. Situace, které jsou velmi významné a vedou k rozvodu, jsou například, když jeden z manželů dal žádost o rozvod k soudu, oba či jeden z nich mají jasné představy o rozvodu a rozvádění, žena či muž mají vůči druhému z páru dotykový odpor aj. Mezi středně významné situace se může řadit například to, že kontakty mezi partnery končí hádkou, žena muži nevaří, volný čas tráví odděleně, každý spí v jiném pokoji, absence sexu překročila 2 – 5 měsíců aj.

Dle MATOUŠKA, KOLÁČKOVÉ A KODYMOVÉ (2005, s. 63) je rozvod, proces, který je vyústěním rozhodování, neboť lidé tuší, do jakých problémů se mohou rozvodem zamotat. Ten z partnerů, který se odhodlal k rozvodu, se začal emočně odpoutávat od druhého partnera. Jakmile partneři, rodiče, vědí, že rozvod nastane, vyvstanou na povrch rozvodové role, které partneři zaujímají. Obvykle máme dva typy rozvodových rolí, a to buď symetrický, kdy oba partneři dělají stejné kroky, nebo komplementární, kdy jeden z partnerů je nezávislý, od partnera se odpoutává, druhý partner je závislý, zkouší se k partnerovi zpět připoutat a je frustrován, jelikož nedosahuje předpokládaného výsledku. Druhý, z uvedených dvou typů, je častější.

MATOUŠEK, KOLÁČKOVÁ A KODYMOVÁ (2005, s. 63) se zabývají tzv. obdobím ambivalence, kdy partneři ve vztahu bilancují, rozmyšlejí se co dál. V tomto období se vztah nachází v krizi, kdy partneři omezují sex, vyhýbají se sobě navzájem, hádají se apod. Někteří, se pokoušejí vztah spravit společnými aktivitami. Právě tento čas strávený dohromady může ještě více odhalit vztahové problémy. Následkem bývá více konfliktů a větší odstup partnerů.

PLAŇAVA (2000, s. 157) nazývá období, kdy partneři přestávají spolupracovat, poruchy v manželském soužití se přesouvají z jedné oblasti do dalších, dílčí narušení manželství je již totální, jako protahovaná manželská krize.

PLAŇAVA (2000, s. 158) jako další etapu uvádí rozvodové rozhodování a rozhodnutí. Manželé vnímají a hodnotí dosavadní soužití různě. Manželé jsou zajedno v tom, že současné soužití již není možné. Převažuje negativismus. Pro etapu je charakteristické, že jeden z manželů je pro rozvod a druhý rozvod odmítá.

Třetí etapou je rozvodové jednání. Rozvodové jednání zahrnuje různé činnosti jako např. spojení se s advokátem, podání návrhu na rozvod k soudu, začíná se projevovat vliv okolních lidí. Situace ovlivňuje děti. Tlak na dítě je větší, děti mohou sloužit jako nástroj k vydírání a ke snaze získat na svou stranu druhého partnera, objevuje se také nezájem o děti, přehlížení, dítě může dospělému posloužit i jako důvěrník, tím se negativně ovlivní generační hranice (Plaňava, 2000, s. 158-159).

Vlastní rozvod začíná, dle MATOUŠKA, KOLÁČKOVÉ A KODYMOVÉ (2005, s. 63-64), v okamžiku, kdy jeden z páru podá k soudu žádost o rozvod. Žádost o rozvod podá jeden z manželů či oba manželé jako souhlasný rozvod. U souhlasného rozvodu by měli manželé předložit soudu ověřené dohody o majetku, bydlení, o úpravě poměrů nezletilých dětí, popř. i o výživném. Obvykle se u tradičního rozvodu rozhoduje o výchově dětí, styku s druhým rodičem, o výživném, o majetku, o bydlení. Aby mohlo být rozhodnuto o úpravě poměrů nezletilých dětí, musí být prvně rozhodnuto o rozvodu. Sociální pracovník zastává při rozvodu rodičů důležitou roli. Rozhodování o výchově dítěte, když se rodiče rozvádějí, je situací, kdy ani jeden z rodičů nemůže zastupovat dítě, ale zastupuje jej sociální pracovník. Důvodem je, že v tomto právním úkonu by se mohl vyskytnout střet zájmů mezi rodiči. Proto je soudem stanovený opatrovník, orgán sociálně-právní ochrany dětí. Rozvod doprovázejí výrazné emoční reakce. U partnera, který si rozvod tolik nepřeje, se projevují

deprese a úzkost. Pokud jde o muže, mohou se objevit agresivní znaky chování proti ženě. I ten z manželů, který podal žádost o rozvod, a nejspíš si přeje rozvod více, prožívá intenzivní emoce. Velmi důležití jsou blízcí příbuzní a přátelé jako zdroj opory. Velmi obtížné je i samotné soudní stání, kdy se mohou objevit překvapení v podobě obvinění od druhé strany, to se děje u především u rozvodů, které nebyly domluveny dopředu. Popsané skutečnosti se nejvíce odráží na dítěti, které musíme chránit.

3.2 Dítě a jeho ochrana

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, uvádí, že děti a rodiče mají vůči sobě práva a povinnosti. Povinnosti a práva rodičů vůči dítěti vznikají narozením dítěte a zanikají dosažením zletilosti dítěte. Rodiče mají právo pomocí výchovných prostředků usměrňovat své dítě a dítě se jim musí podřídit. Zákon se zabývá i rodičovskou odpovědností. Rodičovská zodpovědnost obsahuje povinnosti a práva rodičů jako je péče o dítě, péče o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, zahrnuje ochranu dítěte, udržování osobního styku s dítětem, zajišťování jeho výchovy a vzdělání, vymezení místa jeho bydliště, zastupování a spravování jeho jmění. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může upravit soud. Rodičovskou odpovědnost mají rodiče za dítě od jeho narození po jeho zletilost.

V zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, je definován i výkon rodičovské zodpovědnosti po rozvodu manželství. Soud určí, jak budou rodiče o dítě nadále pečovat, aby toto bylo v zájmu nezletilého. Na zřetel je brán vztah k rodičům, sourozencům, prarodičům. Soud může schválit i dohodu rodičů, pokud je v zájmu dítěte. Dítě může být soudem svěřeno do péče jednoho rodiče, obou rodičů, pokud s tímto rodiče souhlasí, do střídavé péče rodičů či do péče jiné osoby než rodiče, je-li to v zájmu dítěte. Soud musí uvážit zájem dítěte, jeho osobnost, jeho vlohy, schopnosti vzhledem k vývojovým možnostem, životním poměrům rodičů, city a zázemí dítěte, výchovné schopnosti obou rodičů, stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít. Ohled je brán také na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům a dalším příbuzným i nepříbuzným osobám. Soud se zajímá, který z rodičů doposud o dítě řádně pečoval, dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu. Dále je důležité to, u kterého z rodičů má dítě větší možnosti mít zdravý a úspěšný vývoj.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, popisuje, že dítě má právo na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi, dále má rodič, jemuž dítě nebude svěřeno, právo na pravidelnou informaci o dítěti, dále soud přihlíží ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, se zabývá i výkonem povinností a práv rodičů žijícími odděleně. V případě, že rodiče nezletilého, plně nesvéprávného dítěte spolu nežijí a nedohodnou se na úpravě péče o toto dítě, tak je i bez návrhu rozhodnuto soudem. Obecně se postupuje tak, jak je uvedeno výše. Zákon uvádí zvláštní ustanovení, a to pokud se změní poměry, tak soud změní práva i povinnosti, které jsou dány rodičovskou zodpovědností, a to i bez návrhu.

Službami pro děti a rodiny se zabývá MATOUŠEK (2011, s. 93) a uvádí, že v ČR orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou zařazeny mezi státní orgány péče o dítě. V jejich kompetenci je prověřovat, zda rodič či jiná osoba starající se o dítě zachází s dítětem slušně, navrhuje omezení opatření, zbavení i pozastavení rodičovské zodpovědnosti, navrhuje i ústavní výchovu. Vydávají rozhodnutí, že rodič nemá o dítě zájem, a tudíž může být osvojeno bez souhlasu biologických rodičů. Pracovník OSPOD je kolizním opatrovníkem dítěte v době, kdy se jeho rodiče rozvádějí. Sleduje výkon ochranné a ústavní výchovy dětí, navštěvuje nezletilé ve věznicích, bývá přítomen u projednávání trestních věcí u dětí a neplnoletých.

Jsou země, jako např. USA, Slovensko, Německo, Velká Británie, které mají ve škole školního sociálního pracovníka (srov.file:///C:/Users/Lucinka/Downloads/DPTX_2010_2_11210_0_311508_0_109885.pdf).

Školní sociální pracovník pracuje s dítětem a s jeho rodinou, pracuje se skupinami dětí v době vyučování i po vyučování, řeší záškoláctví, je pojítkem mezi školou a rodinou, účastní se dialogu mezi školou a rodinou, může být součástí multidisciplinárního týmu, jež se zabývá školákem a jeho problémy (Matoušek, 2011, s. 95).

3.3 Svěření do péče

MATOUŠEK (2003) popisuje, že soud se musí zajímat o zájmy nezletilých. Kromě rozvodového řízení, kde se rozhoduje o úpravě styku s nezletilými dětmi, rodiče jednají o vypořádání majetku, o styku jednoho rodiče s dítětem či dětmi, které mu nebyly svěřeny do výchovy a o užívání bytu. Pokud manželé soudu předloží smlouvu o uspořádání majetkových vztahů, o plnění vyživovací povinnosti, a o právech a povinnostech týkajících se společného bydlení, tak může být manželství rozvedeno bez zjišťování příčin, jež vedly k rozvratu manželství. Soud nemusí návrhu vyhovět, pokud jeden z manželů nesouhlasí nebo manželé nežijí odděleně alespoň tři roky. Po dobu rozvodu se orgán sociálně právní ochrany dětí stává kolizním opatrovníkem a dodává soudu zprávy o poměrech v rodině. Soud může dítě svěřit do péče obou rodičů, do střídavé péče či do péče jednoho z rodičů. Rozhodnuto musí být před rozvodem rodičů, ale pokud není rozvod v zájmu dítěte, může být návrh na rozvod zamítnut. Rozvody v ČR jsou nejčastěji po 5 - 10 letech trvání sňatku či po odchodu dětí z domova v jejich dospělosti. K rozvodu dochází po dlouhodobých konfliktech v rodině, jež mají následky ekonomické, psychologické i sociální. Děti jsou často do rozvodové situace zapleteny a jedním rodičem využívány k pomstě na druhém z rodičů. Dítě reaguje na rozvod pocitu viny a stesku po rodiči, který od rodiny odešel. Podle statistik patří v ČR mezi nejvíce udávané důvody rozvodu manželství rozdíly v osobnosti, v zájmech a názorech, nevěra, alkoholismus, hádavost. Pomoci rodičům v rozvodu či po rozvodu může kvalifikované rozvodové poradenství.

3.4 Role rodičů v období po rozvodu

PLAŇAVA (2000, s. 157-159) se zabývá etapami rozvodu. Přiblížili jsme si první tři etapy, nyní se seznámíme se čtvrtou etapou, která je poslední etapou rozvodu. Dále se zaměříme na roli rodičů po rozvodu.

Ve čtvrté a poslední etapě rozvodu, dle PLAŇAVY (2000, s. 159), dochází k manželskému, psychologickému a prostorovému oddělení a utvoření porozvodového života. Všechny čtyři etapy na sebe navazují, nelze je ostře ohraničit.

MATOUŠEK, KOLÁČKOVÁ A KODYMOVÁ (2005, s. 64-65) uvádí, že období po rozvodu je prožíváno obdobně jako vlastní rozvod, kdy je již podaná žádost o rozvod u soudu. Rodič, který zůstává bydlet s dětmi tam, kde bydlel před rozvodem, se musí vyrovnat jen s nepřítomností manžela. Druhý z manželů, který se odstěhoval, se musí

vyrovnat s nepřítomností manžela a se samotou. Tento partner si rychle začne hledat nový vztah, aby mohl vybudovat nové zázemí. Oba manželé po rozvodu prožívají nejen citové problémy, ale i finanční. Rozvádějící se partneři mohou zpracovávat několik psychických reakcí na rozvod. Psychické reakce jsou beznaděj, zoufalství, pocity bezmoci, vzteku, výčitek z vlastního selhání a úvah o tom, co mohlo být jinak, pochybnosti o vlastní hodnotě, apatii, omezení společenských kontaktů až do stavu adaptace, ve kterém je rozvod přijat jako jediné řešení. Lidé jsou rozvodem zasaženi hlavně emočně. Emoční rozvod trvá jeden až tři roky, i když některé výzkumy ukazují, že může jít o dobu i víc jak sedmi let. Konec emočního rozvodu se pozná tak, že se člověk začne vracet zpět ke svému životu, ke svým koníčkům, vypustí prostředky jako alkohol či léky, které mu v rozvodové situaci pomáhaly, začne si dělat plány do budoucna apod.

Pro děti je ztráta rodiče velkou zátěží, a v situaci, kdy se dítě se ztrátou rodiče vyrovnává, je dle NOVÁKA (2012, s. 58-59) důležité, aby byly zabezpečeny body jako kvalita vztahu a péče o dítě, stabilní podmínky v rodině, zajištěno pozitivní poselství (zvládneme to), dostupná sociální opora pro dítě i dospělé.

Postavení dítěte během rozvodu a po rozvodu

Dle MATOUŠKA, KOLÁČKOVÉ A KODYMOVÉ (2005, s. 65) se děti nepodaří nikdy udržet mimo rozvodovou situaci a konflikty mezi rozvádějícími se partnery. Odchod jakéhokoli rodiče z rodiny je pro děti ztrátou, jelikož ztrácí kontakt s jedním dospělým člověkem. Ať odejde žena či muž, tak dítě ztratí buď vzor, nebo osobu opačného pohlaví, kdy např. dívky ukazují své ženství před mužem. MATOUŠEK, KOLÁČKOVÁ A KODYMOVÁ (2005, s. 65-66) poukazují, že otec, který nežije v rodině, je v kontaktu s dětmi jen v určité dny, a proto s nimi nesdílí všechny všední starosti, je považován za někoho, kdo děti baví. V tyto dny si chce otec děti užít, bere je na výlety apod. Obdobně se mohou chovat i matky, které nežijí v rodině. Děti, jejichž rodiče se rozvedli, mají následky jako např. poruchy chování, nízké sebevědomí aj., mezi ty závažné, postupující až do dospělosti se řadí horší psychologické a společenské fungování. Mezi možnosti, jaké postavení může mít dítě při rozvodu a i po rozvodu rodičů MATOUŠEK, KOLÁČKOVÁ A KODYMOVÁ (2005, s. 66-67) řadí:

- Dítě je informováno o rozvodu, ujištěno o kontaktu s oběma rodiči. Rodiče udržují pravidelný kontakt s dítětem a dítě nezatahují do rozvodové situace. Rodič se v nepřítomnosti druhého rodiče nesnaží získat dítě na svou stranu, „je fěr“. Tento způsob je nejvhodnějším.

- Rodič využívá dítě proti druhému rodiči. Rodič, jež má dítě u sebe, zamezuje kontaktu s druhým rodičem, vyvolává v dítěti pocity strachu z druhého rodiče.
- Rodič, který se nevyrovnal s rozvodem, se snaží za každých okolností kontaktovat druhého rodiče a dítě používá jako výmluvu pro kontakt.
- Dítě se stává prostředníkem mezi bývalými manželi, rodiče si přes něj posílají zprávy.
- Dítě zastane roli partnera pro druhého rodiče. Rodič dítěti svěřuje všechny problémy, rozhodnutí.
- Dítě je zanedbáváno, jelikož dospělí považují své problémy za stěžejní.

Spory o děti a jejich řešení

MATOUŠEK, KOLÁČKOVÁ A KODYMOVÁ (2005, s. 70-71) míní, že děti, jsou těmi, které situace nejvíce stresuje. Oddělení sociálně – právní ochrany (dále OSPOD) má přitom jen omezené možnosti stejně jako soudy, a to kvůli množství případů, kvalifikačním předpokladům pracovníků, prostorovým podmínkám aj. Děti, to je téma, které pro dospělé představuje municí nebo zranitelné místo. Rodiče si musí být vědomi, že již nejsou partnery, ale jsou stále rodiči a komunikace je v rodičovství stěžejní. Pracovník musí respektovat oba rodiče, vnímá pohnutky, jež je dostaly do konfliktní situace. OSPOD zastupuje a hájí zájmy dětí, soud rozhodne ve sporných případech. Rodičům nabízí pomoc i nezávislé terapeutické pracoviště, jež má za cíl dospět k dohodě, má roli nestranného zprostředkovatele. Nezávislé terapeutické pracoviště nerozhoduje, ale obě strany mohou projevit své obavy a potřeby, může vést k dlouhodobému udržitelnému řešení konkrétních praktických otázek zaměřujících se na děti. Klienti se do nezávislého terapeutického pracoviště (u nás např. Poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy) dostanou tak, že

- sociální pracovnice z OSPOD doporučí návštěvu z důvodu, že jeden z rodičů se nestýká s dítětem v rozsahu, jaký je stanoven v rozsudku soudu, protože druhý rodič rozsudek nedodrží,
- soud doporučí službu usnesením či rozsudkem rodičům, jež řeší spor soudní cestou, a rodič, který má dítě v péči nechce s druhým rodičem spolupracovat.

PLAŇAVA (2000, s. 167) míní, že ochrana, respektování potřeb, zájmů, prožitků dětí je na prvním místě. Děti při rozvodu, rozchodu rodičů vždy strádají a úkolem rodiče je strádání zmírnit. Po celou dobu rozvodu by měli rodiče zabezpečit běžnou každodenní péči, zajistit udržení kontaktu s prarodiči obou stran, nemanipulovat dítě proti druhému partnerovi, každý partner si s dítětem vytváří novou zkušenost žití po rozvodu, nejlépe samostatně bez bývalého partnera, poskytují dětem informace, v tom smyslu, že dítě ví, co se děje a co se bude dít, nikoliv zahrnovat dítě do rozvodových problémů rodičů.

Způsoby pomoci lidem v rozvodu

MATOUŠEK, KOLÁČKOVÁ A KODYMOVÁ (2005, s. 68-69) poukazují, že pomáhající pracovník se musí připravit na to, že jeho klient je s největší pravděpodobností ten, kdo si rozvod přál méně. Klientovi se snažíme vrátit pocit vlastní hodnoty otázkami, jako např. „Splnilo se Vaše očekávání?“, „Myslíte, že má smysl v tomto pokračovat?“ apod. Často se využívá metoda krizové intervence, jelikož mají oba partneři plno emocí, které je třeba ventilovat, aby mohli vnímat zpětnou vazbu. Rodiče si musejí dát pozor na to, jak se vyjadřují o druhém rodiči v jeho nepřítomnosti. Hlavní je nepomlouvat.

Rodinné poradenství

Dle ÚLEHLY (2005, s. 37) při práci s lidmi dochází k poradenství. V poradenství jde o spolupráci klienta a sociálního pracovníka. Klient má požadavek, má zájem překonat problémy, jež mu zabraňují dosáhnout cíle. Předpokládá se, že klient k vyřešení problému využije vlastní zdroje. Pracovník při rozhovoru s klientem poskytuje rady jak problém řešit.

Rodinné poradenství popisují LABÁTH, AMBRÓZOVÁ, SMIK a ŠTÚROVÁ (2001, s. 107) jako jeden pól z dimenze práce s rodinou. Rodinné poradenství je krátkodobé, zaměřené na určitý problém, důležitý problém. Rodinné poradenství se týká praktických oblastí v domácnosti, zejména organizace práce, financí, dělby domácích prací, zaměřuje se na zaměstnání, výchovu, vzdělávání, léčení, obydlí apod. Činnosti vykonávají sociální pracovníci.

LABÁTH, AMBRÓZOVÁ, SMIK a ŠTÚROVÁ (2001, s. 105) uvádí, že k rodinnému poradenství patří i **rodinná terapie**. Rodinnou terapii lze uplatňovat v situacích, kdy rodina nenaplnuje některou z funkcí rodiny, rizikový vývin člena rodiny je dán fungováním rodiny, rodina uznává rizikový vývin člena rodiny, a ten buď udržuje, nebo negativně ovlivňuje další členy rodiny.

MATOUŠEK (2011, s. 95) řadí mezi služby pro rodinu i **manželskou terapii**, která je v ČR zajišťována poradnami pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy. Zřizovatel a režim financování se u jednotlivých poraden liší. Služby v poradně jsou bez úplaty. V ČR najdeme i rozvodovou terapii stavějící na principech mediace. Rodinnou terapii nabízejí určitá psychiatrická zařízení a zařízení pro léčbu závislostí jako doplňující péči o primárního pacienta. Manželskou a rodinnou terapii zabezpečuje i síť psychologů a psychiatrů ve své soukromé praxi. V ČR nenalezneme dostatek specialistů, kteří by se zabývali rodinami v rozvodu, prevencí vzniku syndromu zavrženého rodiče anebo prací se syndromem zavrženého rodiče. Tito chybějící odborníci by mohli najít uplatnění v poradnách pro rodinu a manželství.

V manželské a rodinné poradně se poskytuje bezplatné poradenství, financované obcí či státem. Psychologové se zde setkávají převážně s lidmi ze střední a chudší vrstvy obyvatelstva, jelikož rozvod bývá nazýván zbytečně drahým luxusem danou skutečnost si asi bohatá třída uvědomuje. V poradně je vymezen vývoj partnerské krize, postoj účastníků, k němuž se snažíme přiblížit stádia rozvodového procesu, který by měl v ideálním případě vyústit v nesporný rozvod. Manželé se tedy dohodnou na rozchodu a konci manželství rozvodem. Pokud mají rodiče děti, tak si musí rozdělit rodičovskou zodpovědnost, výživné a společné jmění manželů (Novák, Průchová, 2007, s. 13-14).

NOVÁK (2012, s. 132-133) míní, že manželské a rodinné poradny poskytují rozvodové poradenství a pomoc s řešením psychologických dotazů před, při a po rozvodu. Poradny nabízejí pomoc a poradenství v rozvodovém váhání (jak moc je manželství narušeno a je nutný rozvod či nikoli), pomoc při zvládnutí rozvodového konfliktu, pomoc s problémovou výchovou dětí v rozvodu rodičů (mluvení s dětmi o rozvodu, rozluce, jaké budou vztahy k příbuzným aj.), nabízejí pomoc po rozvodu (životní styl po rozvodu), a další rady vztahující se k problémům, o nichž si chcete promluvit s někým, kdo o nich ví dostatek informací a není jejich účastníkem.

Jiné možnosti poradenství:

Sociální poradenství se rozlišuje na základní sociální poradenství a na odborné sociální poradenství. Základní sociální poradenství pomáhá osobám nalézt informace, které vyřeší jejich nepříznivou sociální situaci. Základní sociální poradenství je zabezpečováno u všech druhů sociálních služeb, poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto činnost zajistit. Odborné sociální poradenství se soustřeďuje na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí a ve speciálních lůžkových zdravotnických zařízeních hospicového typu. Zajišťuje sociální práci s lidmi, kteří vedou takový způsob života, jež může vést ke konfliktu se společností. Služba odborného sociálního poradenství poskytuje zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (srov. <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>).

Sociální poradny poskytují osobám v nepříznivé sociální situaci důležité informace přispívající k řešení jejich situace. Rozlišujeme základní sociální poradenství, které je součástí všech druhů sociálních služeb, a odborné sociální poradenství, které zahrnuje občanské poradny, manželské a rodinné poradny, sociální práci s osobami společensky nepřizpůsobenými, poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí, sociálně právní poradenství pro osoby se zdravotním postižením a seniory. Služba nabízí poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba je bezplatná (srov. http://vdb.czso.cz/vdbvo/mi/mi_cishod.jsp?kodcis=2910&kodzaz=O&kodjaz=203&app=vdb).

Občanské poradny navštěvují osoby, jež se ocitly v nepříznivé životní situaci, kterou nedokážou řešit vlastními silami. Poradny se specializují na cílovou skupinu lidí, mezi kterou zařazujeme osamělé rodiče, nezaměstnané, osoby žijící na hranici existenčního minima a příslušníky národnostních menšin. Poradny zabezpečují klientům věcně správné informace a kontakty na jiná odborná pracoviště, jsou průvodcem po celou dobu jejich obtíží. Občanské poradny jsou bezplatné (srov. <http://www.psychportal.cz/obcanske-poradny>).

Vzdělávací programy

Vzdělávací programy jsou služby, jež jsou poskytovány dlouhodobě, a jejich cíl je stanoven obecně. Cíl může být formulován jako např. podpora rodičů v jejich rodičovské roli, naučit se vytvářet a udržovat zdravé vztahy v rodině, naučit se efektivně řešit konflikty. Programy se mohou přímo jmenovat „školy rodičů“, které probíhají v odpoledním či večerním čase ve školách. Vzdělávací programy mohou být také jako víkendové kurzy nebo prázdninová soustředění. Vzdělávací programy se mohou propojit s poradenstvím (Matoušek, 2003, s. 197).

Terapeutické služby

Služby dělíme, dle MATOUŠKA (2003, s. 197-198), na svépomocné a profesionálně vedené. Služby jsou nabízeny pro jednotlivce i celé rodiny, pokud mají konflikty v rodinném soužití. Zaměříme se na profesionálně řízenou terapii rodiny, která má definovanou smlouvu, ve které je stanoven cíl. Cílem může být dojít k souznění rodiny a zachovat rodinu pohromadě. Pokud rodinu nelze udržet pohromadě a rozvod je nevyhnutelný, lze rodině nabídnout terapeutické provázení rozvodem. Podle definovaného cíle můžeme posuzovat efektivitu terapie a jejího postupu. Smlouva definuje i délku terapie. Po ukončení terapie napíše odpovědný pracovník zprávu o průběhu terapie. Terapii hodnotí jak pracovník, tak rodina a může posloužit instituci jako zpětná vazba. Jako zpětná vazba slouží i prošetření stavu v rodině po několika měsících či letech.

Krizové služby

MATOUŠEK (2003, s. 196-197) definuje krizové služby jako služby, jež jsou poskytovány, pokud je ohroženo dítě či dospělý, nebo při návratu ohroženého či ohrožujícího člena rodinu domů po přechodném opuštění domova. Jedná se o služby krátkodobé, vyžadující okamžité a kompetentní vyhodnocení situace v rodině a zajištění krátkodobé pomoci. Důraz se klade na spolupráci pracovníka např. se soudy, s policií. Pracovník musí být rodině dostupný, navštěvuje rodinu doma v jejím přirozeném prostředí. Pracovníci by měli průběžně absolvovat supervize, odborné konzultace, a to i s lékaři a právníky. Ke krizovým službám patří azylové zařízení pro děti, azyly pro matky s dětmi, existuje i možnost využití pobytu dětí v profesionální rodině. Služby vycházejí z terapeutických programů pro jednotlivce, manžele i rodiny, kdy pracovníci terapeutických programů musejí být v kontaktu s pracovníky krizových služeb.

Velmi důležitým pomocníkem, jak zmiňuje NOVÁK (2012, s. 133-134), je **asertivita** neboli zdravé sebeprosazení. Jde o to, čelit něčemu, hájit své zájmy, prosadit zájmy, přání, cíle, jednat bez agrese, dojít k dohodě, udržovat svou úctu a neatakovat ostatní. Jako asertivní dovednosti, jež jsou vyzdvihovány, patří např. umění říkat ne, žádost o laskavost a realizace kompromisu, dotazování na negativa aj.

Pokud mezi rodiči dochází ke dlouhodobým sporům, mohou využít **mediaci**. Mediaci definuje PLAMÍNEK (2013, s. 50) jako osvojení si způsobu jak zvládnout konflikt, jež má emotivní, vztahovou složku za pomoci procesního experta, tedy mediátora. Osoba mediátora je neutrální.

Mediaci užíváme, dle NOVÁKA (2012, s. 127-132), před rozvodem, v rozvodu i po rozvodu, stejně tak i v případě, pokud rodiče nejsou manželé. Jde o alternativní řešení sporů mezi rodiči s cílem dosáhnout konsensu bez dlouhých tahanic. Na mediaci jsou účastníky rodiče a mediátor, který se snaží, aby se rodiče domluvili. Účastnit se mohou i právní zástupci a sociální pracovníci. Hlavní je, že mediátor je nestranný, neutrální, jeho úkolem je iniciovat obě strany k hledání řešení problémů, definovat návrhy dohod, vysvětlit o co usiluje každá strana, měnit negativní názory účastníků o sobě navzájem, snažit se o usmíření. Na mediaci se řeší svěření dětí do péče, placení výživného, styk s rodičem, finance, majetek aj. Domluva je zaznamenána písemně. Mediace je dobrovolná, sebeurčující. NOVÁK (2012, s. 128) popisuje, že rodiče by se měli domluvit, že spor budou řešit za pomoci mediátora, poté začnou v mezích slušnosti komunikovat o problému, pokusí se o objevení střední cestu, následuje návrh dohody o řešení problému, závěrečné znění dohody.

Rodinné konference

V rodinné konferenci jde o rodinu, nikoli o odborníka. Jedná se o metodu, která obsahuje hodnocení a plánování. Mezi základní principy rodinných konferencí patří právo na sebeurčení, podpora rodiny, aby mohla vychovávat dítě, zplnomocnění, bezpečnost, respekt k jednotlivcům a situaci, spolupráce s různými typy zdroje podpory. Hlavním úkolem organizátorů je určit téma konference, dohodnout se na tom, kdo bude na konferenci přítomen, zjistit si možné konflikty mezi členy rodiny a předem se připravit. Vždy se musíme rozhodnout, kdo se konference bude účastnit, kdy a kde se odehraje, a jaké informace budou potřeba, jde o přípravnou fázi. Dále je realizace konference. Poté následují soukromá jednání bez přítomnosti jiných osob. Nakonec odpovědný pracovník stanoví písemnou podobu dohody, se kterou musí všichni souhlasit. Pracovník ji všem účastníkům rozešle. Rodinné

konference mají i strukturovanou podobu, jde o tzv. systém tvorby akčních plánů. Cílem bylo podpořit vzdělávání ohrožených dětí, později se začal používat pro plánování práce s rodinami. Jde o strukturovaný rozhovor, který obsahuje šest oblastí, těmi jsou rodinná historie, sny, obavy, kdo jsme, potřeby, plán. Mohou je zúčastnit jak přátelé, tak rodina (Matoušek a Pazlarová, 2014, s. 179-182).

Preventivní programy

Při práci s dětmi a s rodinou můžeme uvést navíc preventivní programy. Preventivní programy se uplatňují u rodin, které teprve vznikají, a je zde velká pravděpodobnost, že v rodině budou potíže, dále můžeme preventivní programy využít u rodin, kde se narodilo hendikepované dítě, zde mluvíme o rané péči, a dítě a výchova budou pro rodinu náročné (Matoušek, 2003, s. 198).

Musíme respektovat, že rodiče jsou dva. Rodič, který nemá dítě v péči, nesmí být opomenut, dochází pak u něj k pocitům bezmoci a vůle dělat cokoli, aby dítě viděl. Zvláštní pozornost musí být věnována tomu, že mnohdy jde o způsob, jak být stále včleněn do života bývalého partnera a dělat škody v jeho nové rodině. Rodič, který má dítě v péči, většinou nechce, aby měl druhý rodič vliv na nově založenou rodinu (Matoušek, Koláčková a Kodymová, 2005, s. 71).

SHRNUTÍ

Poukázali jsme na jedince s předpoklady k rozvodu, uvedli jsme stádia rozvodu, zabývali jsme se dítětem a jeho ochranou, konkrétně jsme uvedli zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, jež se zabývá právy a povinnostmi dětí a rodičů, výkonem rodičovské zodpovědnosti po rozvodu manželství, rodiči žijícími odděleně, a svěřením nezletilých dětí do péče. Role rodičů po rozvodu je pro děti důležitá. Hlavně z důvodu ztráty jednoho z rodičů. Pro rodiče je období po rozvodu také nelehké, jelikož si rodiče uspořádávají život po rozvodu, musí se naučit žít bez druhého partnera. Poukázali jsme na postavení dítěte během rozvodu a po rozvodu, spory o děti a možná řešení, kde zastupuje zájmy nezletilých dětí orgán sociálně-právní ochrany dětí. Následně jsme popsali způsoby pomoci lidem v rozvodu, zde uvádíme například poradenství, poradny, mediaci, preventivní programy aj.

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Výzkum charakterizuje HENDL (2005, s. 27) jako činnost, při které výzkumníci zkoumají otázky, jež příliš nesouvisejí s každodenním životem. Výzkumníci očekávají, že výzkumem dostanou odpovědi na otázky, jež vznikly v různých oblastech. Výzkumníci provádějí výzkumy systematicky, dle pravidel, a výsledky zkoumání je možné podrobit kritice. Výzkumník je schopen vysvětlit ostatním vědcům, jakou perspektivu využil, jak proběhl sběr dat, jak dosáhl výsledků, a také musí být schopen uvést omezenost těchto výsledků. Výzkum je tedy dle HENDLA (2005, s. 30): „*Výzkum znamená proces vytváření nových poznatků. Jedná se o systematickou a pečlivě naplánovanou činnost, která je vedena snahou zodpovědět kladené výzkumné otázky a přispět k rozvoji daného oboru. Přírodní a sociální vědy při získávání poznatků kladou velkou váhu na empirická data*“.

Ve výzkumném šetření diplomové práce uvedeme kvalitativní výzkum, kde byla zvolena metoda rozhovoru, jako metoda získávání dat. Metodu rozhovoru jsme zvolili proto, že situace v rozvedené rodině není černobílá a dotazník by nemusel postihnout různé aspekty, jež nám může rozhovor nabídnout. Na otázky odpovídali rodiče z rozvedených manželství, vždy žena a muž z téhož bývalého svazku a pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí z Hranic. Jednotlivé role rodičů před rozvodem manželství i po rozvodu manželství jsou popsány v teoretické části diplomové práce, stejně tak i náplň práce pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

4.1 Stanovení cílů

Hlavním cílem výzkumné části je prostřednictvím výzkumného šetření zkoumat úroveň spolupráce rodičů v rámci výchovy dítěte po rozvodu manželství, vliv na jeho další vývoj.

K dosažení hlavního cíle dospějeme pomocí dílčích cílů empirické části:

- identifikovat, jak vnímá rodič péči druhého rodiče,
- poukázat na úskalí, která se vyskytují v době po rozvodu,
- zhodnotit zkušenosti sociální pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí ze své praxe s péčí matky, otce či střídavou péčí.

4.2 Organizace výzkumu

Zvolili jsme kvalitativní výzkum a jako metodu pro získání dat rozhovor. Bylo uskutečněno celkem šest rozhovorů s rodiči, bývalými manžely a jednou sociální pracovnící orgánu sociálně-právní ochrany dětí v Hranicích. O kvalitativně zaměřeném výzkumu CHRÁSKA (2007, s. 32) uvádí, že „výzkumy vycházející zejména z fenomenologie, která zdůrazňuje subjektivní aspekty jednání lidí, a tudíž kvalitativně orientované výzkumy připouštějí existenci více realit“. ŠVARŤÍČEK a ŠEĐOVÁ (2007, s. 12-17) objasňují kvalitativní přístup v sociálních vědách. Začínáme u toho, jak jsou pojmy a vztahy chápány samotnými aktéry dané reality. Aktéři jsou odborníky na to, co zažívají.

Abychom získali data, zvolili jsme rozhovor. Rozhovor obsahoval otevřené otázky. Prostřednictvím rozhovoru můžeme dle GAVORY (2000, s. 142) pojmout fakta a hlubší motivy a postoje respondentů. Jako klady otevřených otázek uvádí jejich neomezenost vůči dotazovanému, zdroj nových informací. Jako zápornou vlastnost uvádí náročné zpracování informací uvedených respondenty. V rozhovoru neboli v interview jsme zvolili otevřené otázky, jelikož jsme dotazované nechťeli omezovat v odpovědi. Otevřené otázky mají pomoci k získání více informací.

Rodiče odpovídali celkem na 9 otázek, které se týkaly rozvodové situace, potřeb dětí, míry spolupráce s bývalým manželem či manželkou, úskalími po rozvodu z jejich pohledu.

Sociální pracovnice byla dotazována celkem 16 otázkami. Otázky se týkaly taktéž rozvodové situace, potřeb dětí, míry spolupráce mezi bývalými manžely, úskalími po rozvodu z jejího pohledu a praxe. Dotazovali jsme se na její subjektivní vnímání dětí a rodičů, s nimiž řeší krizi v rodině, na její vnímání konfliktů v rodině po rozchodu rodičů, na služby pro rodiny s dětmi a na možnosti prevence. Otázky jsme formulovali v závislosti na cílech.

Rozhovory jsou uvedeny v příloze. Rozhovory v příloze jsou zobrazeny technikou doslovné transkripce, jež HENDL (2005, s. 208) charakterizuje jako „*proces převodu mluveného projevu z interview nebo ze skupinové diskuse do písemné podoby*“.

Dohodnout se se sociální pracovnící orgánu sociálně-právní ochrany dětí na realizaci výzkumu bylo jednoduché. Jelikož se OSPOD nachází ve stejném městě, ve kterém bydlím, šla jsem na OSPOD osobně. Na předem dohodnuté schůzce s vedoucí tohoto úřadu jsem se zeptala, zda by bylo lepší udělat dotazníkové šetření (tzn. kvantitativní výzkum) na všech pracovištích orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo rozhovor (tzn. kvalitativní výzkum) jen v Hranicích. Paní vedoucí se přiklání k dotazníkovému šetření, protože rozhovor bych

s pracovníci musela realizovat mimo pracovní dobu, a poté se nepřikláníla k možnosti, aby byl rozhovor nahráván. Bylo mi doporučeno se domluvit přímo s pracovníci a zeptat se osobně na to, zda by byla ochotná se mnou realizovat rozhovor, či by raději vyplňovala dotazník. Pracovnice se přikláníla k dotazníkovému šetření kvůli časové náročnosti své práce. Domluvila jsem se, že rozpracovaný dotazník pošlu na ukázkou a pracovnice mi do konce týdne pošle odpověď na e-mail, která varianta pro ni bude přijatelnější. Do konce týdne mě kontaktovala sociální pracovnice s tím, že se rozhodla poskytnout rozhovor.

S rodiči byla domluva ohledně rozhovorů problematická, jelikož jsou všichni zaměstnání. Každého rodiče jsem kontaktovala telefonicky a nabídla termíny realizace rozhovoru, rodič si vybral termín, který mu nejvíce vyhovoval, a já jsem se přizpůsobila.

Rozhovory, kterých bylo celkem sedm, jsem realizovala ve dvou dnech. Tři rozhovory první den a čtyři rozhovory druhý den. Sociální pracovnice si pro mne vyčlenila maximálně půl hodiny času. Všem zúčastněným jsem pokládala předem připravené otázky, na něž ihned odpovídali, odpovědi jsem si nahrávala na diktafon, se souhlasem zúčastněných, abych mohla provést doslovnou transkripci. Každou otázku jsem ještě zopakovala, aby si respondenti mohli odpověď dobře promyslet. Po uskutečnění rozhovorů, jsem všem respondentům poděkovala za ochotu a možnost rozhovory uskutečnit.

Rozhovory jsem rozdělila podle okruhu zodpovězených otázek do kategorií. Soustava kategorií, do nichž jsou rozděleny rozhovory s respondenty, jsou:

1. Popis
2. Potřeby dítěte
3. Spolupráce
4. Úskalí

V tabulce jsou uvedeny kódy jednotlivých respondentů.

RESPONDENT	KÓD	POZNÁMKA – CHARAKTERISTIKA RESPONDENTA
Rodič 1	R 1	Žena z bývalého manželství - Daniela
Rodič 2	R 2	Muž z bývalého manželství - Vladimír
Rodič 3	R 3	Muž z bývalého manželství - Jaroslav
Rodič 4	R 4	Žena z bývalého manželství - Hana
Rodič 5	R 5	Žena z bývalého manželství - Petra
Rodič 6	R 6	Muž z bývalého manželství - Jan
Sociální pracovnice 1	R 7	Sociální pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí Hranice

Tabulka č. 1: Kódy jednotlivých respondentů

4.3 Vlastní výzkumné šetření

Informace od respondentů jsou rozděleny podle kategorií do tabulek. Pod tabulkou parafrázuji zodpovězené otázky o zvolené kategorii. Kategoriální systémy mají pomoci, dle HENDLA (2005, s. 211), v redukci dat získaných z rozhovorů. K analýze dat je použito otevřené kódování, které popisuje HENDL (2005, s. 247) jako jeden z druhů kódování, který nám osvětlí v získaných informacích konkrétní zkoumané motivy. V jednotlivých kategoriích jsou informace od respondentů podrobněji popsány. Na základě parafrázování můžeme porovnat odpovědi jednotlivých respondentů. Původní podoba rozhovorů bude obsažena v příloze.

KATEGORIE	POPIS	POTŘEBY DÍTĚTE	SPOLUPRÁCE	ÚSKALÍ
R 1	Nepříjemný rozvod, vliv na děti, děti v péči matky	Asi jo, budou normální, nechtěl vychovávat, nestalo se.	Nezačleňuji.	Potřebují ráznější ruku.
R 2	Blbý, jo, v péči matky	Jo, odmaturovali, partnerství, Irsko, nechci.	Začleňuji.	Výsledky ve škole, volný čas.
R 3	Komplikovaný, ano, nejdříve matce, poté otci.	Ano, má se dobře, to by se nestalo, nejde to.	Ano.	V ničem.
R 4	Na nic, ano, matka, poté otec.	Ano, žádné, měl by se hezky, to by nešlo.	Ano.	Nešlo.
R 5	Jaký jsme ho udělali, ano, střídavá péče.	Zvyklosti, střídavá péče, finance, méně kontaktu, jen výhoda.	Ano.	Nikde.
R 6	Šlo to, málo, střídavá péče.	Snad ne, finance, střídavá péče v pořádku.	Spolupracují.	Společný čas.

R 7	Vždy, záleží na rodičích.	Vždy, jistoty, povinnosti, neztratí matku a otce, praktická, komunikace, stejný výchovný rámec.	Zlepšuje se, poradnu pro rodinu, mediační centrum, sociálně aktivizační služby, práci s psychology dětskými i dospělými, s psychoterapeuty, ano, nevím.	Individuální, 2. stupeň ZŠ, 3 – 11 let, různé oblasti, různé, nic nelze vyloučit.
------------	---------------------------	---	---	---

Tabulka č. 2: Respondenti

Rozvodová situace byla u dvou rozvedených manželství složitá, jeden pár se snažil brát ohled na děti. Rozvod měl vliv na děti podle všech dotazovaných bývalých manželů. V jednom případě jsou děti v péči matky, v dalším případě bylo dítě prvně v péči matky a nyní je v péči otce, třetí dvojice má střídavou péči. Dva z dotazovaných bývalých párů si myslí, že se rozvod odrazil ve výchově dětí, jeden bývalý pár si myslí, že nikoli. Výhody a nevýhody péče o děti jedním z rodičů se u jednotlivých respondentů liší. Jedna z dotazovaných žen nemá nového partnera, proto do výchovy dětí nikoho dalšího nezačleňuje. Ostatní dotazovaní začleňují nové partnery, jeden bývalý pár spolu spolupracuje. Úskalí rozvodu se u jednotlivých dotazovaných liší.

Dle dotazované sociální pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí se rozvod na dětech podepíše vždy, záleží na rodičích. Rozvod se vždy podepíše na výchově dětí, výhody a nevýhody jednotlivých typů péče jsou různé, důležitá je komunikace a jednotná výchova. Spolupráce mezi rodiči se časem zlepšuje. Mezi služby, které pracovnice doporučuje rodičům, kteří jsou v konfliktu, řadí poradnu pro rodinu, mediační centrum, sociálně aktivizační služby, práci s psychology dětskými i dospělými, s psychoterapeuty. Dle pracovnice se dá konfliktům předcházet, ale nelze jednoznačně říci jak. Zvládání úskalí rozvodu záleží na jednotlivých dětech, lépe rozvodovou situaci zvládají děti na 2. stupni základní školy, nejhůře děti ve věku 3 – 11 let. Oblasti konfliktů, kde je rozvod a nepřítomnost jednoho z rodičů, jsou různé.

4.4 Závěr výzkumného šetření

Záměrem výzkumného šetření bylo pomocí dílčích cílů dospět k naplnění hlavního cíle. Hlavním cílem výzkumné části je prostřednictvím výzkumného šetření zkoumat úroveň spolupráce rodičů v rámci výchovy dítěte po rozvodu manželství, vliv na jeho další vývoj.

Dílčí cíle:

- identifikovat, jak vnímá rodič péči druhého rodiče,
- poukázat na úskalí, která se vyskytují v době po rozvodu,
- zhodnotit zkušenosti sociální pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí ze své praxe s péčí matky, otce či střídavou péčí

U prvního dílčího cíle jsme zjistili, že dva bývalé páry mají rozdílné názory na péči druhého rodiče. Jeden bývalý pár se shoduje. První respondent Daniela uvedla, že se rozvod podepsal na výchově dětí, výhodou spatřuje v tom, že děti budou normální, střídavá péče by nebyla možná. Druhý respondent Vladimír uvedl, že rozvod měl vliv na nezletilé děti, výhodou je, že kluci odmaturovali, pokud by je měl otec ve své péči mohli by bydlet v Irsku, umět anglicky, střídavá péče by nebyla možná. Třetí respondent Jaroslav vysvětluje, že rozvod ovlivnil syna, manžel matky syna bil a syn k matce nyní nechce. Výhody výhradní péče spatřuje v tom, že syn se má dobře, jezdí na výlety, k babičce, u matky by z něj byla troska. Střídavou péčí nechce. Čtvrtý respondent Hana míní, že se rozvod na synovi podepsal. Synovi chybí matka. Matka uvádí, že syn má rád jejího manžela a její dceru, spolu jezdí k babičce, hrají si. Výhody otcovi péče matka žádné nespátřuje, pokud by byl syn u matky, měl by se hezky, byl by se sestrou. Střídavá péče by dle matky nebyla možná. Pátý respondent Petra usuzuje, že děti si musely zvyknout na rozvod, možná je rozvod ovlivnil než si zvykly. Bývalý pár má střídavou péči. Výhoda výhradní péče bývalého manžela je ve financích, nevýhodou by byl menší kontakt s dětmi. Šestý respondent Honza uvedl, že rozvod snad děti nepoznamenal, normálně spolu mluví. Uvedl, že s bývalou manželkou mají střídavou péči. Pokud by měl děti ve výhradní péči, tak by mohly být výhodou finance, vydělává více peněz než bývalá manželka. Dle Honzy je výchova v pořádku.

Druhý dílčí cíl poukázal na úskalí v době po rozvodu. Dle bývalých párů se úskalí liší, jsou různorodá, respondenti uvádí úskalí ve výchově, ve škole, volném čase a společně stráveném čase. První respondent Daniela uvádí, že otec občas chybí, kluci potřebují ráznější ruku. Respondent dva míní, že úskalí jsou vidět na výsledcích škole a v trávení volného času. Respondent tři Jaroslav nevidí žádná úskalí z nepřítomnosti matky. Čtvrtý respondent Hana

míní, že kdyby byl syn v její péči, žádná úskalí by vidět nešla. Nyní synovi chybí matka. Pátý respondent Petra nevidí úskalí, s manželem si v případě potřeby zavolají. Šestý respondent Honza uvádí jako úskalí, že by chtěl být s dětmi více, ale může jim kdykoli zavolat.

Sedmý respondent sociální pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí Hranice uvádí, že úskalí se projevují v oblastech týkající se chodu rodiny, vztahů. Rodiče nalézají nové partnery, ale nový partner nezastupuje matku ani otce. Proto je pro děti problematické odnést si to dospělosti model matka a otec. Často jsou problémy ve škole na den matek a podobné svátky, kdy dítě žije například s otcem.

Třetí dílčí cíl se zaměřuje sociální pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí Hranice, kdy pracovnice nevyzdvihuje ani péči matky, ani otce či střídavou péči, dle jejího názoru je důležitá komunikace a jednotný výchovný rámec.

Dílčími cíli jsme dospěli k naplnění hlavního cíle. Hlavním cílem výzkumné části je prostřednictvím výzkumného šetření zkoumat úroveň spolupráce rodičů v rámci výchovy dítěte po rozvodu manželství, vliv na jeho další vývoj. O spolupráci jsme zjistili, že respondent jedna a respondent dva se navzájem do výchovy nezačleňují, respondent dva začleňuje do výchovy novou partnerku. U respondenta tři a čtyři jsme zjistili, že do výchovy začleňují nové partnery, ale navzájem se nezačleňují. Respondenti pět a šest se navzájem začleňují do výchovy. Respondent pět začleňuje do výchovy i nového partnera. Respondent sedm, sociální pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí Hranice, uvádí, že spolupráce partnerů po rozchodu je individuální. Bývalí partneři si v období akutní fáze rozpadu vztahu škodí, chtějí se navzájem nachytat. Časem se to zlepšuje, emoční rány se hojí, nacházejí nové partnery, postaví se na vlastní nohy a začínají komunikovat. Není to pravidlem, ale je to celkem běžný průběh.

ZÁVĚR

Ve výzkumném šetření bylo mým cílem identifikovat, jak vnímá rodič péči druhého rodiče, poukázat na úskalí, která se vyskytují v době po rozvodu, zhodnotit zkušenosti sociální pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí ze své praxe s péčí matky, otce či střídavou péčí.

Realizovala jsem celkem sedm rozhovorů. Šest rozhovorů jsem uskutečnila s rozvedenými rodiči. Jeden rozhovor byl veden se sociální pracovnicí orgánu sociálně-právní ochrany dětí Hranice. Odpovědi rodičů byly ve dvou případech odlišné, jeden pár byl schopen se ve větší míře shodnout. Otázky pro rodiče se zabývaly hlavně popisem rozvodové situace, potřebami dítěte, spoluprací a úskalími, která se vyskytují v souvislosti s rozvodem manželství. Otázky pro sociální pracovnici byly rozděleny do stejných kategorií, popis rozvodové situace, zda má vliv na dítě, potřeby dítěte, spolupráce rodičů a úskalí, jež se často vyskytují při výkonu povolání sociální pracovnice v souvislosti s rozvodem manželství.

Stanovené cíle diplomové práce byly naplněny. Hlavním cílem práce bylo nastínit proměny rolí rodičů v péči o dítě po rozvodu manželství, a prostřednictvím výzkumného šetření zkoumat úroveň spolupráce rodičů v rámci výchovy dítěte po rozvodu manželství, vliv na jeho další vývoj. Hlavního cíle jsem dosáhla pomocí dílčích cílů. Cílem teoretické části bylo charakterizovat roli matky a otce v rámci rodiny, popsat úlohu orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Popsala jsem odbornou terminologii vztahující se k roli rodičů ve vývoji dítěte v době po rozvodu manželství, etapizaci historických proměn rodičovských rolí, které se měnily vlivem výchovy, ekonomických poměrů a vědeckých poznatků, zaměřila jsem se také na jednotlivé rodičovské role, roli matky a otce, a na jejich vliv na dítě. Uvádím náplň práce orgánu sociálně-právní ochrany dětí s cílovou skupinou. Popsala jsem úlohu orgánu sociálně-právní ochrany dětí při rozpadu rodiny, konkrétně na obecním úřadu obce s rozšířenou působností, ochranou dítěte a svěřením dítěte do péče. Dále jsem uvedla role rodičů po rozvodu. Zajímám se o povinnosti a práva rodičů vůči dítěti, rodičovskou zodpovědností, výkonem rodičovské zodpovědnosti po rozvodu manželství, výkonem povinností a práv rodičů žijících odděleně. V práci uvádím stádia rozvodu, období po rozvodu, postavení dítěte během rozvodu a po rozvodu, spory o děti a jejich řešení, způsoby pomoci lidem v rozvodu.

Spolupráce rodičů je pro dítě důležitá. Dítě a jeho zájmy by měly být na prvním místě, a pokud rodiče nespolupracují, ztěžují již tak těžkou situaci. Dítěti odchází jeden rodič, ne doslova, ale jeden z rodičů nebude doma. Bude jinde, časem s někým jiným. Dítě musí mít pocit jistoty, a pokud rodiče nespolupracují, dítě může pocit jistoty ztratit. Najednou neví, co může říct, aby jednomu z rodičů neublížil nebo mu nezpůsobil problémy. Neví, co je špatně, co dobře. Může se stát, že dítě začne lhát, aby byli rodiče spokojeni nebo aby získalo výhody z jejich rozchodu. Všechny situace, které nastanou po rozchodu, kdy rodiče nespolupracují, jsou špatně. Rodiče se navzájem pomlouvají, někdy záměrně před dítětem, tahají z dítěte rozumy, aby měli přehled o druhém rodiči apod., vše se podepisuje na dítěti, na jeho vnímání rodičů. Může být ovlivněno jeho chování, s tím související problémy ve škole. Rodiče si opět začnou vyčítat, že vše je vina toho druhého, ale měli by si uvědomit, že jsou dva. Do manželství vstoupili dva, dítě zplodili a vychovávali spolu, a rozešli se spolu. Jejich cílem by se měl stát rozchod, který nejméně ovlivní dítě. Dítě nemůže za to, jaké rodiče má, nemůže za jejich konflikty a problémy, ale vždy dítě nespolupráce rodičů ovlivní. Pokud rodiče spolupracují, snaží se konflikty řešit sami, bez přítomnosti dítěte, bez nadávek, s chladnou hlavou, pak dítě ví, že i když máma a táta spolu již nejsou, může za nimi přijít s čímkoliv a společně mu pomohou, jsou to jeho rodiče napořád. Jak uvedla sociální pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí Hranice, spolupráce se zlepšuje až časem. Rodiče by si měli uvědomit, že čas konfliktů by měl být krátký, nejlépe žádný, aby se rozchod a následný rozvod projevil na psychice dítěte co nejméně.

SEZNAM ZKRATEK

aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
č.	číslo
ČR	Česká republika
např.	například
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
písm.	písmena (užívaná v zákonech)
s.	strana
Sb.	sbírka
SP	sociální pracovnice
tzv.	tak zvaný
viz	jedná se o odkaz
vyhl.	Vyhláška
ZŠ	Základní škola

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Bibliografie

- BALLNIK, Peter. *Otcem i po rozvodu*. Praha: Portál, 2012, 256 s. ISBN 978-80-262-0150-2.
- BRISCH, Karl Heinz. *Bezpečná výchova: Budování jisté vztahové vazby mezi rodiči a dětmi*. Praha: Portál, 2012, 160 s. ISBN 978-80-262-0063-5.
- CORNEAU, Guy. *Chybějící otec, chybující syn: Jak absence otce ovlivňuje utváření mužské identity*. Praha: Portál, 2012, 192 s. ISBN 978-80-262-0075-8.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
- GIBSON, John a Stewen D. BROWN. Counseling Adults for Life Transition. In: BROWN, Stewen D. a Robert W. LENT. *Handbook of Counseling Psychology*. New York: Wiley, 1992, 639 p. ISBN 13: 978-0-470-09622-2.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portal, 2005, 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007, 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- JEDLIČKA, Richard, Petr KLÍMA, Jaroslav KOŤA, Jiří NĚMEC a Jiří PILAŘ. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vyd. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-7312-038-0.
- KAST, Verena. *Otcové - dcery, matky - synové: Práce s rodičovskými komplexy jako cesta k vlastní identitě*. Praha: Portál, 2004, 168 s. ISBN 80-7178-838-4.
- LABÁTH, Vladimír, Alena AMBRÓZOVÁ, Ján SMIK a Jana ŠTÚROVÁ. *Riziková mládež*. 1. vyd. Praha: SLON, 2001, 159 s. ISBN 80-85850-66-4.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres*. 1. vyd. Praha: Galén, 1994, 214 s. ISBN 80-85824-06-X.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014, 216 s. ISBN 978-80-262-0522-7.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: Manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, 176 s. ISBN 978-80-262-0697-2.

- MATOUŠEK, Oldřich, Jana KOLÁČKOVÁ a Pavla KODYMOVÁ. *Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005, 352 s. ISBN 80-7367-002-X.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 384 s. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 288 s. ISBN 80-7178-549-0.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: Legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, 200 s. ISBN 978-80-262-0041-3.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha: SLON, 1993, 124 s. ISBN 80-901424-7-8.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: SLON, 2003, 161 s. ISBN 80-86429-19-9.
- MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální práce*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 100 s. ISBN 80-210-3323-1.
- NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, 144 s. ISBN 978-80-247-1449-3.
- NOVÁK, Tomáš. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. Praha: Grada, 2012, 144 s. ISBN 978-80-247-4110-9.
- NOVÁK, Tomáš. *Střídavá péče o dítě: Zájem dítěte především*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013, 168 s. ISBN 978-80-262-0342-1.
- OTIS-COUR, Leah. *Rozkoš a láska: Dějiny partnerských vztahů ve středověku*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002, 179 s. ISBN 8070215429.
- PETERSON, Gary W a Kevin R BUSH. *Handbook of marriage and the family*. 3rd ed. New York: Springer, c2013, xiv, 914 p. ISBN 14-614-3986-8.
- PLAMÍNEK, Jiří. *Mediace: Nejúčinnější lék na konflikty*. Praha: Grada, 2013, 168 s. ISBN 978-80-247-5031-6.

- PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk, 2000, 296 s. ISBN 80-7239-039-2.
- PUGHE, Billy a Terry PHILPOT. *Living alongside a child's recovery: therapeutic parenting with traumatized children*. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 2007, 144 p. ISBN 18-431-0328-1.
- SATIR, Virginia a Michele BALDWIN. *Terapie rodiny krok za krokem podle Virginie Satirové*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012, 152 s. ISBN 978-80-262-0179-3.
- ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada, 2010, 184 s. ISBN 978-80-247-3181-0.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat*. 2. vyd. Praha: SLON, 2005, 128 s. ISBN 80-86429-36-9.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, 872 s. ISBN 978-80-7367-414-4.
- WARSHAK, Richard. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, 237 s. ISBN 80-7178-089-8.
- ZOJA, Luigi. *Soumrak otců: Archetyp otce a dějiny otcovství*. Praha: Prostor, 2005, 308 s. ISBN 80-7260-145-8.

Legislativa

- Česká republika. Občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, č. 289, 33. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.
- Česká republika. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, č. 359, 111. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>.
- Česká republika. Zákon o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, č. 108, 37. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>.

Články v časopise

- PAULUSOVÁ, Magdalena a Andrea VAŠÍČKOVÁ. Expertiza: Sociální pomoc ze strany státu neúplným rodinám s dětmi. *Sociální práce* [online]. 2014, roč. 14, č. 2 [cit. 2015-02-26]. DOI: 1805-885x. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=2&clanek=238>.

Elektronické zdroje a jiné zdroje

Azylový dům pro matky s dětmi. *Kolpingův dům* [online]. 2014 [cit. 2014-11-22]. Dostupné z: <http://www.kolpingpraha.cz/azylovy-dum/>.

Cíle rodinné politiky. In: *Národní koncepce rodinné politiky* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2005, 59 s. [cit. 2015-06-07]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Nesezdaná soužití*. Praha, 2014. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/F6001BB0F3/\\$File/170227-14.pdf](http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/F6001BB0F3/$File/170227-14.pdf).

Denní centrum pro děti. *Denní centrum pro děti: Sociální služby města Žďár nad Sázavou* [online]. © 2014 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.socsluzbyzdar.cz/sluzby/denni-centrum-pro-deti>.

Informace pro zájemce o službu. *Sdružení sociálních asistentů Ostrava: Sociální asistence pro znevýhodněné rodiny s dětmi* [online]. 2013 [cit. 2014-11-22]. Dostupné z: http://www.socialniasistence.cz/zajemci_sluzba.html.

Náhradní rodinná péče. *Olomouc město pro rodinu* [online]. 2014 [cit. 2015-06-07]. Dostupné z: <http://prorodinu.olomouc.eu/socialne-pravni-ochrana-deti/nahradni-rodinna-pece>.

Nemocenské pojištění v roce 2015. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015 [cit. 2015-06-07]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/7#dsnp>.

O nás. *Dům dětí a mládeže Hranice, p. o.* [online]. 2006 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.ddm.hranet.cz/o-nas>.

Občanské poradny. *Psychoportal: Brána k odborné pomoci* [online]. © 2010 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.psychoportal.cz/obcanske-poradny>.

Odbor školství a sociálních věcí: Oddělení sociálně právní ochrany dětí a sociální péče. *Město Hranice* [online]. © 2014 [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: <http://www.mesto-hranice.cz/cs/pro-obcany/mestsky-urad/odbory-uradu/odbor-skolstvi-kultury-telovychovy-a-cest-ruchu.html>.

Pomoc v hmotné nouzi 2015. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015 [cit. 2015-06-07]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/5>.

Rodinná politika na úrovni krajů a obcí: Metodické „doporučení“ Ministerstva práce a sociálních věcí ČR [online]. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2008 [cit. 2015-02-18]. ISBN 978-80-86878-82-9. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/6778/Rodinna_politika.pdf.

Rozvodovost. *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>.

Rozvodovost. *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2015-06-18]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/rozvodovost>.

SKALOVÁ, Nikola. *Možnosti zavedení školské sociální práce na základní školy v České republice*. Praha, 2013. Dostupné z: file:///C:/Users/Lucinka/Downloads/DPTX_2010_2_11210_0_311508_0_109885.pdf.

Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra sociální práce.

Státní sociální podpora 2015. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015 [cit. 2015-06-07]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2#dsp>.

Státní sociální podpora. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2009 [cit. 2015-02-18]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2>.

Úřad. *Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí* [online]. Brno: Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, © 2009–2015 [cit. 2015-02-19]. Dostupné z: <http://www.umpod.cz/urad/>.

Veřejná databáze ČSÚ. *Český statistický úřad* [online]. 2014 [cit. 2014-11-22]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/mi/mi_cishod.jsp?kodcis=2910&kodzaz=O&kodjaz=203&app=vdb.

Zdravotní postižení: Příspěvek na péči. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015 [cit. 2015-06-07]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/8#pp>.

SEZNAM PŘÍLOH

- PŘÍLOHA č. 1   Struktura otázek pro respondenty č. 1 - 6 a respondenta č. 7**
- PŘÍLOHA č. 2   Rozhovory s rozvedenými manželi, respondent č. 1
a respondent č. 2**
- PŘÍLOHA č. 3   Rozhovory s rozvedenými manželi, respondent č. 3
a respondent č. 4**
- PŘÍLOHA č. 4   Rozhovory s rozvedenými manželi, respondent č. 5
a respondent č. 6**
- PŘÍLOHA č. 5   Rozhovor se sociální pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany
děti Hranice, respondent č. 7**

PŘÍLOHA č. 1 Struktura otázek pro respondenty č. 1 - 6 a respondenta č. 7

Rodič mající v péči dítě

POPIS

Jaký byl průběh vašeho rozvodu manželství? (prosím o stručný popis rozvodové situace)

Myslíte si, že měl průběh rozvodu vliv na nezletilé děti?

Jaká byla právní úprava rozvodu? (svěření dětí do péče)

POTŘEBY DÍTĚTE

Myslíte si, že se rozvod podepsal na výchově dětí či nikoli? Měl rozvod ve výchově nezletilých důsledky?

Jak vnímáte to, že máte děti ve výhradní péči? Odpovězte, jaké spatřujete výhody, nevýhody?

Jaké byste uvedl/a výhody nevýhody, pokud by byly nezletilé děti ve výhradní péči druhého rodiče?

Jaké byste uvedl/a výhody nevýhody, pokud by byly nezletilé děti svěřeny do střídané péče?

SPOLUPRÁCE

Jaký postup uplatňujete ve výchově dětí, začleňujete do výchovy i druhého rodiče nebo nového partnera, pokud nového partnera máte?

ÚSKALÍ

V jakých oblastech je rozvod manželství a nepřítomnost jednoho z rodičů nejvíc viditelná?

Rodič nemající dítě v péči

POPIS

Jaký byl průběh vašeho rozvodu manželství? (prosím o stručný popis rozvodové situace)

Myslíte si, že měl průběh rozvodu vliv na nezletilé děti?

Jaká byla právní úprava rozvodu? (svěření dětí do péče)

POTŘEBY DÍTĚTE

Myslíte si, že se rozvod podepsal na výchově dětí či nikoli? Měl rozvod ve výchově nezletilých důsledky?

Jak vnímáte to, že jsou děti ve výhradní péči bývalého partnera? Odpovězte, jaké spatřujete výhody, nevýhody?

Jaké byste uvedl/a výhody nevýhody, pokud by byly nezletilé děti ve Vaší výhradní péči?

Jaké byste uvedl/a výhody nevýhody, pokud by byly nezletilé děti svěřeny do střídané péče?

SPOLUPRÁCE

Jaký postup uplatňujete ve výchově dětí, začleňujete se nebo vás váš bývalý partner začleňuje do výchovy nebo začleňujete nového partnera, pokud nového partnera máte?

ÚSKALÍ

V jakých oblastech je rozvod manželství a nepřítomnost jednoho z rodičů nejvíc viditelná?

Sociální pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí Hranice

POPIS

Myslíte si, že má průběh rozvodu manželství vliv nezletilé děti a proč?

Jak vnímáte působení rozpadu rodiny na dítě, v rodině, se kterou pracujete?

POTŘEBY DÍTĚTE

Myslíte si, že se rozvod podepíše na výchově dětí či nikoli?

Má rozvod ve výchově nezletilých důsledky?

Jaké byste uvedla výhody a nevýhody výhradní péče pokud jsou?

Jaké byste uvedla výhody a nevýhody střídavé péče pokud jsou?

Dá se jednoznačně říci, která forma péče o dítě je pro dítě nejvíce vyhovující?

SPOLUPRÁCE

Jaká bývá míra spolupráce mezi bývalými partnery po rozvodu? Jde míru spolupráce posoudit z Vašich zkušeností?

Jaké služby doporučujete rodičům, pokud dochází po rozvodu ke konfliktům mezi bývalými partnery?

Myslíte si, že lze konfliktům předcházet?

Pokud ano, jakým způsobem? (odpoví, jen pokud SP odpověděla v předchozí otázce ano)

ÚSKALÍ

Zvládají dle Vašich zkušeností obecně lépe rozchod rodičů dívky nebo chlapci?

Zvládají podle Vašich zkušeností obecně lépe rozchod rodičů děti v určitém věku?

V jakém věkovém období pokud by záleželo na věku, je dle Vašich zkušeností rozpad rodiny pro dítě nejvíce zatěžující?

V jakých oblastech jsou rozvod manželství a nepřítomnost jednoho z rodičů nejvíc viditelné?

Vyskytují se, dle Vašich zkušeností, konflikty v rodině po rozchodu rodičů?

Pokud se konflikty v rodině vyskytují po rozchodu rodičů, jaké jsou nejčastější, dle Vašich zkušeností?

PŘÍLOHA č. 2 Rozhovory s rozvedenými manželi, respondent č. 1 a respondent č. 2

Respondent č. 1

Rodič mající v péči dítě

POPIS

1, Jaký byl průběh vašeho rozvodu manželství? (prosím o stručný popis rozvodové situace)

R 1: *Rozvod nebyl příjemný. Často jsem se cítila trapně za to, jak se choval. Musela jsem vše vysvětlovat klukům a bylo to děsný.*

2, Myslíte si, že měl průběh rozvodu vliv na nezletilé děti?

R 1: *Asi jo. Vojta od rozvodu nemluví. Dřív byl mluvný a usměvavý, teď nemluví vůbec. Teda jako od rozvodu.*

3, Jaká byla právní úprava rozvodu? (svěření dětí do péče)

R 1: *Děti byly svěřeny do mé péče. On mohl kluky navštěvovat jednou do týdne, ale neměl zájem. Teď už je to jedno, když měli osmnáct, ale vidí se jednou do roka.*

POTŘEBY DÍTĚTE

4, Myslíte si, že se rozvod podepsal na výchově dětí či nikoli? Měl rozvod ve výchově nezletilých důsledky?

R 1: *Asi jo. Otec byl na nic. Já klukům nového nenašla. Vojta nemluví, Štěpán je sobecký.*

5, Jak vnímáte to, že máte děti ve výhradní péči? Odpovězte, jaké spatřujete výhody, nevýhody?

R 1: *Výhoda je v tom, že budou normální.*

6, Jaké byste uvedl/a výhody nevýhody, pokud by byly nezletilé děti ve výhradní péči druhého rodiče?

R 1: *To by se nestalo. Nechtěl je vychovávat. Děcka patří k matce.*

7, Jaké byste uvedl/a výhody nevýhody, pokud by byly nezletilé děti svěřeny do střídané péče?

R 1: *Říkám, to by se nestalo. Děcka patří k matce.*

SPOLUPRÁCE

8, Jaký postup uplatňujete ve výchově dětí, začleňujete do výchovy i druhého rodiče nebo nového partnera, pokud nového partnera máte?

R 1: *Partnera nemám, otec se nezačleňuje sám, tak proč bych jej začleňovala.*

ÚSKALÍ

9, V jakých oblastech je rozvod manželství a nepřítomnost jednoho z rodičů nejvíc viditelná?

R 1: *Mám dva kluky, občas by jim otec mohl pomoci. Někdy potřebují ráznější ruku.*

Respondent č. 2

Rodič nemající dítě v péči

POPIS

1, Jaký byl průběh vašeho rozvodu manželství? (prosím o stručný popis rozvodové situace)

R 2: *No, prostě blbý, když je někdo kráva a nedá si nic vysvětlit, furt mele svoje kecy.*

2, Myslíte si, že měl průběh rozvodu vliv na nezletilé děti?

R 2: *Jo, měl. S ní by to ovlivnilo každého.*

3, Jaká byla právní úprava rozvodu? (svěření dětí do péče)

R 2: *Kluci byli svěřeni k nebožce. Chtěla, domluvit se nedalo.*

POTŘEBY DÍTĚTE

4, Myslíte si, že se rozvod podepsal na výchově dětí či nikoli? Měl rozvod ve výchově nezletilých důsledky?

R 2: *Jo, měl. Vojta nemluví a ze Štěpána je sobec jako hrom. Tak jak je vychovala, tak se chovají.*

5, Jak vnímáte to, že jsou děti ve výhradní péči bývalého partnera? Odpovězte, jaké spatřujete výhody, nevýhody?

R 2: *Výhody nevím, aspoň kluci odmaturovali. Nevýhody, snad jen doufám, že si nebudou hledat partnery jako jejich matka. To je děs.*

6, Jaké byste uvedl/a výhody nevýhody, pokud by byly nezletilé děti ve Vaší výhradní péči?

R 2: *Kluci by bydleli v Irsku, mohli by u mě pracovat, uměli by anglicky. Co je potká v Česku? Nic.*

7, Jaké byste uvedl/a výhody nevýhody, pokud by byly nezletilé děti svěřeny do střídané péče?

R 2: *To bych nechtěl. Bydlím v Irsku, to by nešlo. Šlo by to, kdyby to matka platila, takže nešlo.*

SPOLUPRÁCE

8, Jaký postup uplatňujete ve výchově dětí, začleňujete se nebo vás váš bývalý partner začleňuje do výchovy nebo začleňujete nového partnera, pokud nového partnera máte?

R 2: *Novou partnerku začleňuji, když jsou kluci v Irsku. Musí ji poslouchat. Šárku posloucháme všichni, ta má vždy pravdu, naše inženýrka.*

ÚSKALÍ

9, V jakých oblastech je rozvod manželství a nepřítomnost jednoho z rodičů nejvíc viditelná?

R 2: *Moje nepřítomnost je vidět na výsledcích ve škole a na trávení volného času. Ona s nimi nedělá vůbec nic!*

PŘÍLOHA č. 3 Rozhovory s rozvedenými manželi, respondent č. 3 a respondent č. 4

Respondent č. 3

Rodič mající v péči dítě

POPIS

1, Jaký byl průběh vašeho rozvodu manželství? (prosím o stručný popis rozvodové situace)

R 3: *Jaký by byl, když mě podváděla, pila, prachy kradla. Komplikovaný.*

2, Myslíte si, že měl průběh rozvodu vliv na nezletilé děti?

R 3: *Ano, syna ovlivnil. Naštěstí ho mám v péči. Od jeho tří let.*

3, Jaká byla právní úprava rozvodu? (svěření dětí do péče)

R 3: *Dítě bylo svěřeno matce, ale ta je neschopná, pila a myslím, že pořád pije, našla si blba, tak mám syna od tří roků já.*

POTŘEBY DÍTĚTE

4, Myslíte si, že se rozvod podepsal na výchově dětí či nikoli? Měl rozvod ve výchově nezletilých důsledky?

R 3: *Ano, nový, teď už manžel matky, syna bil, ten měl z toho noční děsy, počůrával se. Teď k matce nechce, nemá s ní žádný vztah. Matka stále brání manžela, o syna se nezajímá a nevěří mu.*

5, Jak vnímáte to, že máte děti ve výhradní péči? Odpovězte, jaké spatřujete výhody, nevýhody?

R 3: *Syn se má u mě dobře, jezdíme na výlety, teď o víkendu jsme byli v Zoo Lešná, byl u babičky, ta má bazén, mimochodem je to matka jeho matky, ona s dcerou nemluví.*

6, Jaké byste uvedl/a výhody nevýhody, pokud by byly nezletilé děti ve výhradní péči druhého rodiče?

R 3: *Výhodu žádnou, nevýhodu asi to, že do půl roku by z něj byla troska, co nemá žádné oblečení, věci do školy, zážitky. To bych nepřežil. To by se ani nestalo.*

7, Jaké byste uvedl/a výhody nevýhody, pokud by byly nezletilé děti svěřeny do střídané péče?

R 3: *O tom soudce uvažoval, naštěstí pochopil, že s tou psychopatkou to nepůjde.*

SPOLUPRÁCE

8, Jaký postup uplatňujete ve výchově dětí, začleňujete do výchovy i druhého rodiče nebo nového partnera, pokud nového partnera máte?

R 3: *Ano, mám přítelkyni. Ta se o syna stará jako matka. Syn jí někdy tak říká, ale hlavně jí oslovuje jménem.*

ÚSKALÍ

9, V jakých oblastech je rozvod manželství a nepřítomnost jednoho z rodičů nejvíc viditelná?

R 3: *U nás v ničem. Matka je přítelkyně, já jsem otec. U nás je nepřítomnost matky a toho jejího chlapa jen dobrá.*

Respondent č. 4

Rodič nemající dítě v péči

POPIS

1, Jaký byl průběh vašeho rozvodu manželství? (prosím o stručný popis rozvodové situace)

R 4: *Na nic. Jarek pil, kouřil, podváděl mě. Syna mi vzal a teď mi ho nechce dát. Všechno to dám k soudu. Nic na něj neplatí.*

2, Myslíte si, že měl průběh rozvodu vliv na nezletilé děti?

R 4: *Ano. Můj malý Kubíček si myslí, že ho nemám ráda, ale to mu říká Jarek.*

3, Jaká byla právní úprava rozvodu? (svěření dětí do péče)

R 4: *Malej byl svěřen do mé péče, ale měla jsem osobní problémy, o kterých nebudu mluvit, protože mi psychiatr řekl, ať za tím udělám tlustou čáru a nevracím se do minulosti, tak dostal Jarek Kubíčka, a teď mi jej nechce vrátit.*

POTŘEBY DÍTĚTE

4, Myslíte si, že se rozvod podepsal na výchově dětí či nikoli? Měl rozvod ve výchově nezletilých důsledky?

R 4: *Ano, podepsal. Kubíkovi chybí matka a já jsem dobrá matka. Vše dělám jen pro něj. Má rád i mojeho manžela a mou dceru Ellen. Hrají si na doktory, jezdíme k babičce.*

5, Jak vnímáte to, že jsou děti ve výhradní péči bývalého partnera? Odpovězte, jaké spatřujete výhody, nevýhody?

R 4: *Výhody žádné, nechce mi syna dávat, pořád ho proti mně ovlivňuje, syn si myslí, že jej nemám ráda a lže mu. Říká mu, že jsme kriminálníci, ale to už není pravda!*

6, Jaké byste uvedl/a výhody nevýhody, pokud by byly nezletilé děti ve Vaší výhradní péči?

R 4: *Kubík by byl se sestřičkou, měl by se hezky, já vše dělám pro něho, miluju ho.*

7, Jaké byste uvedl/a výhody nevýhody, pokud by byly nezletilé děti svěřeny do střídané péče?

R 4: *To by nešlo, on by mi ho určitě nedal, a když tak v ošuntělém a smradlavém oblečení jako vždy. On je psycho. Furt mi nadává, i mému manželovi, že je kulohlavec.*

SPOLUPRÁCE

8, Jaký postup uplatňujete ve výchově dětí, začleňujete se nebo vás váš bývalý partner začleňuje do výchovy nebo začleňujete nového partnera, pokud nového partnera máte?

R 4: *Ano, manžel se ke Kubíkovi chová jako k vlastnímu. Milujeme ho.*

ÚSKALÍ

9, V jakých oblastech je rozvod manželství a nepřítomnost jednoho z rodičů nejvíc viditelná?

R 4: *No, u nás by to vidět nešlo. Syn by měl mě a mého manžela. Ted' má otce, a jde vidět, že mu matka chybí, nikdo se o něj neumí postarat.*

PŘÍLOHA č. 4 Rozhovory s rozvedenými manželi, respondent č. 5 a respondent č. 6

Respondent č. 5

Rodič mající v péči dítě

POPIS

1, Jaký byl průběh vašeho rozvodu manželství? (prosím o stručný popis rozvodové situace)

R 5: No, byl takový, jaký jsme ho udělali. Snažili jsme se to zvládnout kvůli dětem. Honza už je velký, ale Kačenka ne.

2, Myslíte si, že měl průběh rozvodu vliv na nezletilé děti?

R 5: Ano, ale oni ví, že když jsme každý jinde, tak jsme spolu.

3, Jaká byla právní úprava rozvodu? (svěření dětí do péče)

R 5: Máme střídavou péči, co se týče Kačky, Honza je plnoletý.

POTŘEBY DÍTĚTE

4, Myslíte si, že se rozvod podepsal na výchově dětí či nikoli? Měl rozvod ve výchově nezletilých důsledky?

R 5: Možná než si Honza zvyknul, že táta není doma, bydlí totiž se mnou. Kačka se musela přizpůsobit týdně u mě a týdně u tatky, ale zvykla si.

5, Jak vnímáte to, že máte děti ve výhradní péči? Odpovězte, jaké spatřujete výhody, nevýhody?

R 5: Máme střídavou péči.

6, Jaké byste uvedl/a výhody nevýhody, pokud by byly nezletilé děti ve výhradní péči druhého rodiče?

R 5: Výhody snad jen v tom, že bývalý manžel více vydělává, tak by Kačka a Honza měli více věcí. Nevýhodu v tom, že bych se s nimi viděla méně. Teď je Kačka týden u mě a týden u táty, Honza je se mnou i tátou, podle toho, jak se rozhodne.

7, Jaké byste uvedl/a výhody nevýhody, pokud by byly nezletilé děti svěřeny do střídané péče?

R 5: *Tu máme. Je to pro nás výhoda. Kačka má ráda mě a tátu stejně, tak proč by to nefungovala. Prvně jsme to zkusili jen tak, a když to fungovalo, tak jsme to sepsali papírově.*

SPOLUPRÁCE

8, Jaký postup uplatňujete ve výchově dětí, začleňujete do výchovy i druhého rodiče nebo nového partnera, pokud nového partnera máte?

R 5: *Ano, Kačka ví, že má mít úctu k dospělým, ale můj přítel si nehraje na jejího otce. Už má taky velké děti.*

ÚSKALÍ

9, V jakých oblastech je rozvod manželství a nepřítomnost jednoho z rodičů nejvíc viditelná?

R 5: *U nás asi nikde. Když potřebuju, zavolám bývalému manželovi a hotovo, na všem jsme schopni se domluvit.*

Respondent č. 6

Rodič nemající dítě v péči

POPIS

1, Jaký byl průběh vašeho rozvodu manželství? (prosím o stručný popis rozvodové situace)

R 6: *Ale jo, šlo to. Tak musel jsem najít Petře byt, protože barák byl můj.*

2, Myslíte si, že měl průběh rozvodu vliv na nezletilé děti?

R 6: *No, dělali jsme to tak, aby měl co nejmenší.*

3, Jaká byla právní úprava rozvodu? (svěření dětí do péče)

R 6: *Katku máme ve střídavce, Honza je dospělý.*

POTŘEBY DÍTĚTE

4, Myslíte si, že se rozvod podepsal na výchově dětí či nikoli? Měl rozvod ve výchově nezletilých důsledky?

R 6: *Snad ne, my spolu normálně mluvíme. To se prostě stane, že se dva rozvedou. Jasně, že první týden, dva byly kritické, ale děcka jely k babičce a my jsme to řešili.*

5, Jak vnímáte to, že jsou děti ve výhradní péči bývalého partnera? Odpovězte, jaké spatřujete výhody, nevýhody?

R 6: *Máme tu střídavku.*

6, Jaké byste uvedl/a výhody nevýhody, pokud by byly nezletilé děti ve Vaší výhradní péči?

R 6: *Tak já víc vydělám než Petra, tak asi v tom. Ale u ní se mají dobře.*

7, Jaké byste uvedl/a výhody nevýhody, pokud by byly nezletilé děti svěřeny do střídané péče?

R 6: *Ve střídavce máme Kačku, a je to dobrý. Týden ji má Petra a týden já. Staráme se a komunikujeme jako manželé, ti už ale nejsme, takže jako rodiče. Jako výchova je v pořádku, dle mého.*

SPOLUPRÁCE

8, Jaký postup uplatňujete ve výchově dětí, začleňujete se nebo vás váš bývalý partner začleňuje do výchovy nebo začleňujete nového partnera, pokud nového partnera máte?

R 6: *Já chvíli čekám, než začlením partnerku. Mám od rozvodu již druhou, tak nechci, ať je Kačka nějak neklidná, že je tu cizí člověk. Ale Petra je furt s Martinem a ten se normálně taky stará.*

ÚSKALÍ

9, V jakých oblastech je rozvod manželství a nepřítomnost jednoho z rodičů nejvíc viditelná?

R 6: *Občas bych chtěl být s Kačkou i Honzou více, i když je třeba nemám mít u sebe, ale můžu jim volat a mohou kdykoli přijet, takže to celkem ujde. Pro nás je střídavá péče dobré řešení.*

PŘÍLOHA č. 5 Rozhovor se sociální pracovnící orgánu sociálně-právní ochrany dětí Hranice, respondent č. 7

Respondent č. 7

Sociální pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí Hranice

POPIS

1, Myslíte si, že má průběh rozvodu manželství vliv nezletilé děti a proč?

R 7: Myslím si, že rozvod má vždy vliv na děti, protože se rozpadá dítěti základní sociální jednotka a oddělují se dvě osoby představující vzor a jistotu. Pokud je to proces bouřlivý, před soudem a na OSPODu, zanechá to v dítěti stopu. Pokud jsou rodiče rozumní a dítěti vše vysvětlí, je to lepší. To jaký je průběh rozvodu, ovlivní, jak složité je to pro dítě.

2, Jak vnímáte působení rozpadu rodiny na dítě, v rodině, se kterou pracujete?

R 7: Já osobně spolupracuji s rodinami v rozpadu jak partnerském, tak i manželském. Záleží, jak se rodiče ke všemu postaví. Pro dítě je to zvrát, ztrácí jistoty. Rodiče to musí dítěti vysvětlit. Dítě se v situaci těžko orientuje, i když je klidný rozvod. Pro dítě je to vždy dramatická změna. Rozvody působí negativně, rozdíl je v míře působení. Každé dítě to dá znát jinak. Zatím jsem neměla v praxi dítě, které by to ignorovalo.

POTŘEBY DÍTĚTE

3, Myslíte si, že se rozvod podepíše na výchově dětí či nikoli? Má rozvod ve výchově nezletilých důsledky?

R 7: Rozvod se vždy podepíše na dítěti. Vždy má následky, menší či větší. Průběh je na dítěti někdy znatelný až do dospělosti.

4, Jaké byste uvedla výhody a nevýhody výhradní péče, pokud jsou?

R 7: Výhodou je, že dítě ví, kdo má za něj hlavní zodpovědnost a kdo zajišťuje hlavní věci týkající se školy, placení, kroužků. Výhoda je, že víme, kdo to má na starost, ale nevýhoda je v tom, že druhý rodič se nemusí podílet na tom, co je pro dítě běžné. Je to ovlivněno komunikací mezi rodiči. Pokud dítě chodí k druhému rodiči jen o víkendu, chodí tam bez aktovky, nemá jeden rodič přehled o škole. Hlavní rodič často záměrně nepustí rodiče, který nemá dítě v péči k určitým situacím jako besídka a tak. Ten rodič, co má dítě méně často, bere dítě na výlety, na rozdíl od rodiče, který má dítě v péči, který musí s dítětem dělat úkoly, uklízet, hrát na nástroj. Dítě pak může být raději u druhého rodiče.

5, Jaké byste uvedla výhody a nevýhody střídavé péče pokud jsou?

R 7: *Hlavně chci říci, že střídavá péče může fungovat, pokud rodiče komunikují, jinak je to pro dítě peklo. Výhoda je, že když to funguje, tak dítě neztratí ani matku ani otce. Nevýhoda je praktická. Dítě je stále na cestách, týden u matky, či čtrnáct dní, a pak u otce. Některé děti to zvládnou, jiné děti, které jsou usedlejší, nemusejí cestování snést a můžou mít chaos.*

6, Dá se jednoznačně říci, která forma péče o dítě je pro dítě nejvíce vyhovující?

R 7: *Nejvíce vyhovující je funkční rodina. Nelze to říci jednoznačně, nejlepší je, když jsou rodiče schopni komunikovat po rozpadu vztahu s ohledem na dítě. Výborná je péče, kde rodiče komunikují a mají stejný výchovný rámec.*

SPOLUPRÁCE

7, Jaká bývá míra spolupráce mezi bývalými partnery po rozvodu? Jde míru spolupráce posoudit z Vašich zkušeností?

R 7: *To je také individuální. Obecně lze říci, že v období akutní fáze rozpadu vztahu si rodiče škodí, chtějí se navzájem nachytat. Časem se to zlepšuje, emoční rány se hojí, nacházejí nové partnery, postaví se na vlastní nohy a začínají komunikovat. Není to pravidlo, ale je to celkem běžný průběh.*

8, Jaké služby doporučujete rodičům, pokud dochází po rozvodu ke konfliktům mezi bývalými partnery?

R 7: *Doporučujeme poradnu pro rodinu, mediační centrum, sociálně aktivizační služby, práci s psychology dětskými i dospělými, s psychoterapeuty.*

9, Myslíte si, že lze konfliktům předcházet?

R 7: *Určitým způsobem ano, na základě způsobu výchovy a přístupu k životu. Někteří lidé by před dětmi neřešili konflikty, hlídají si to, sami to zažili, studovali psychologii, mají zkušenosti, vědomosti. Plošné školení či kampaň by to nijak asi nezměnila. Rodičům říkáme, ať se nehádají před dětmi, a stejně to dělají.*

10, Pokud ano, jakým způsobem? (odpoví, jen pokud SP odpověděla v předchozí otázce ano)

R 7: *Dokud člověk není v rozvodovém řízení, tak mu to přijde samozřejmé, že se nebude hádat před dítětem, ale ve fázi rozvodu se tak chová a zásady jdou stranou. Často se dějí horší věci než hádky. Nevím, jak předcházet.*

ÚSKALÍ

11, Zvládají dle Vašich zkušeností obecně lépe rozchod rodičů dívky nebo chlapci?

R 7: *To záleží na povaze a věku, intelektu určitého dítěte.*

12, Zvládají podle Vašich zkušeností obecně lépe rozchod rodičů děti v určitém věku?

R 7: *Nejlépe to zvládají děti, s nimiž to rodiče probrali, a bylo jim to vysvětleno, jsou schopni to pochopit. Asi 2. stupeň na základní škole.*

13, V jakém věkovém období pokud by záleželo na věku, je dle Vašich zkušeností rozpad rodiny pro dítě nejvíce zatěžující?

R 7: *Rozpad rodiny je zatěžující vždy, ale asi v době, kdy dítě bere rodiče jako vzory. Od tří let do jedenácti let, kdy jsou rodiče bráni dítětem jako hrdinové.*

14, V jakých oblastech jsou rozvod manželství a nepřítomnost jednoho z rodičů nejvíce viditelné?

R 7: *Oblasti týkající se chodu rodiny, vztahů. Rodiče nalézají nové partnery, ale nový partner nezastupuje matku ani otce. Proto je pro děti problematické odnést si to dospělosti model matka a otec. Často jsou problémy ve škole na den matek a podobné svátky, kdy dítě žije například s otcem.*

15, Vyskytují se, dle Vašich zkušeností, konflikty v rodině po rozchodu rodičů?

R 7: *Po rozchodu se to ve většině případů uklidní, rozvod je těžký, ale jakmile krize ustane, tak je to lepší. Jsou rodiny, které mají konflikty i několik let po rozpadu manželství.*

16, Pokud se konflikty v rodině vyskytují po rozchodu rodičů, jaké jsou nejčastější, dle Vašich zkušeností?

R 7: *Konflikty jsou ohledně financí, jako výživné, jeden rodič myslí, že hradí málo, druhý si myslí, že hradí moc. Hádky o tom, kde to výživné končí, jestli má za peníze věci opravdu dítě. Dále se jedná o oblečení, o čas a místo předání, jde o nové partnery, kdy rodič má problém s novým partnerem druhého rodiče. Stížnosti jsou na domácnost, jídlo, jde o různé oblasti. Někdo řeší vše, jiný jen školu či partnery. Nic není vyloučeno.*